

N° 227 1887 A.W.

Ant. 3/87.

Fornminnen upptecknade
och delvis undersökta i "Kimito"
och "Hütis skär" sommaren 1886.

af Peter Hojman.

Innehåll

I

- Förteckning öfver grafkummel sid. -85.
Om "jättegrifor" hävristningar
"jungfrudanser" och "rypsugnar." " 85-89.

II

- Undersökta grafkummel. " 90-135.

III

- Slutsatser angående nationalitetens
förhållanden på grund af namn
och ragner, samt något om folk-
lifvet. " 135-172.

IV

- Lyckliga minnen " 173-181.

V

- Kultur föremål och förfynd. " 182-193.

I

Kimito är en ganska vidsträckt ö i syd-
 västra Finland, och omfattar i ecclesiastiskt
 hänseende hufvudsakligaste och största de-
 len af Kimito socken landet samt kapel-
 lerna Dragsfjärd, Vestanfjärd och Angel-
 niemi, af hvilka de två först nämnda thora
 till Kimito, Angelnemi till Uskela.

Hiitis skär, kallats ännu 1777 Kyrko-
 sunds skär, också ett kapell under Kimito,
 utgöres af en några mil omfattande ögrupp,
 belägen söder om Kimito, ute i hafvet. Let-
 ta område utgör ett helt för sig till följe af dess
 af hafvet kringlutna läge.

I de angifna trakterna är jord naturen bar-
 gij nästan endast ästräckningar bilda dalsänki-
 ningar, de enda som utgöra brukbar jord och
 äro odlade. I en grä förntid synas glessa ögon-
 Undersökt arkeologiskt af mag. H. Appelgrén.

28

6.
skenkigen ha varit öfverflutna af vatten så Kimito landet tydligen varit deladt i flera delar, hvilka sedermera genom tilländning bildat ett helt. Äfven finnes man flere städes jordytan bestå af svallgrus, detta är isymmerket läut med Huitis skär.

Minnen och lämningar, som vittna om en urtida bosättning finnes i dessa trakter en stor myckenhet. Dock, äro de i omvärlande, utan af enahanda slag och utgöras af graf kum. mel, varierande till sin storlek samt förtädesvis af rund form. Dessa förekomma ofta två och tre till och med fyra stycken i enklunga, men äfven enstaka. De flesta äro uppförda på höjder från hvilka är väcker och vidsträckt ja ofta riktigt hänförande utsigt.

Den föräranansvärda storlek många af dem ha bestående af stora stenar uppstapplade på höga bergs höjder tala för, att det i kummat vara en allför fåtalig folkgrupp, som kummat åstadkomma dylikt. Beträknande

7.
för dem är äfven, att de förtädesvis följa ästräckningar eller dalsänkningar, som tydligen för öfverflutits af vatten.

På hela området finnes ej en enda slotts lämning, men själfa naturen är så danad, att den genom sina berg bildar andamålsenliga försvars positioner.

På Huitis finnes visserligen lämningar på en o, som äro olika öfriga i trakten förekommande, men torde dock ej varit någon befestning utan en begravningsplats / Kalmisto /
Häpägävarande trakter: finnes på flere ställen äfven på höga berg mer eller mindre vidsträckt stenref, som af befolkningen kallas för "jitu" "jitu" eller "jitt kast", samma benämning de gifva åt graf kummen, men som dock ej äro händer verk utan geologiska företeelser.

Kimito sockens landet är det rikaste på kummel. Dessa finnes mest i midten och mellersta delen af landet emedan i dessa trakter varit de mesta vattendrag; dock finnes några äfven vid kusten, men vid ställen, där

någon å har sitt utflöde i sjön.

Om vi tåga i betraktande nord randen, ha vi först Kihla och Gölpro byar; dessa ha ingendera något anmärkningsvärdt i arkeologiskt hänseende. Väster om vägen mellan dessa byar finnes visserligen en massa stenar på ett berg/hor till Papalakti; Angelnemi. Stället omtalades såsom en "kiviäidan ympä-roima" lachha, men utgör endast en mellan och emot trämmen klippvägg hopad oregelbunden steumassa, som vid den yttersta randen bildar en svallväglig upphöjning; öfren den däromkring varande jordytan oaktadt mörkelupen och trädbevuxen utgjorde fortfarande vis svallvägliga afsatser bestående af öruggas. Stället är betydelselöst. Utom detta sådes i Papalakti finnes trämmen små kummel, men jag tog ej närmare reda på dessa, då trakten redan sommarn förut blifvit arkeologiskt undersökt.

Berga nr. om byn på Westergårds mark, ungefär 40 meter från landsvägen i jättekast sko-

gen vid en stig, som leder till Kihla, finnes ett kummel så godt som orördt, rundt till formen, består af små sten, mest sådana som $\frac{1}{2}$ och $\frac{1}{3}$ menniskohufvuden. Kumlets diameter ungefär 9 meter, höjd 75 centim.

Mainemi by. Där finnes inga kummel. Men på Westergårds ägor finnes en kulle, som tyfveligen blifvit upptagen till åker, hvare har anträffats bränd sten, liknande dem, som finnes i en rikugn; jord är nu jämnadt deöfrer, men stenkaret har ej blifvit genombrutet. — Andra lämningar från forna tider sådes ej finnes.

Ornas. Ett svärfrende, antagande förmålde att där skulle finnes något kummel, men kummen till ort och ställe var allt folket borta, så jag ej kunde övertygga mig om förhållandet.

Skäggböle och Kuggböle hade intet anmärkningsvärdt att uppräsa.

I Rugnola vidades en stenkopf i skogen nära till byn, men befans vara en spistämning. I en åker på en bergsklack af samma by sådes ha funnits ett jättekast, men numera.

alldeles förstördt.

Kalkila. På Lindbergs egor på ett berg nära skeppar Wallenius stuga, finnes tvänne stenrisen, nära hvarandra hvilka betecknades såsom "jätukast"; det ena mäter i längd, 6 m. 50 cent., i bredd, 5 meter, höjd, 90 centim., består mest af bruten sten. Det andra är 7 mtr. långt 6 mtr. 50 centim. bredt, 1 mtr. 10 centim. högt, består mest af kuller sten, men öfren, bruten finnes, har blifvit midt i orördt, emedan där på varit placeradt ett "ryskombel".

Tavastma. Västergård, på Taktåkers kullen vid en ria betecknades en hop stenar såsom ett "jätukast", det torde också ha varit ett grafkum- mel, men största delen af stenarna hade blifvit bortförda och användas till ri- och andra bygg- nader.

Maia, Lillrik och Skogböle underlydande, Hov Wiksgård ha ej ett upprisa något anmärk- ningsvärdt. I Lillrik nära Träskrik, på bär- get finnes en as af sten, men är betydelse- lös.

Norron Svartträsk, vid Smuts torpet alldeles invid träsket på ett berg finnes 2 kummel, alldeles bredvid hvarandra; stenarna, hvaraf de äro uppförda, bestå af brutna, och kantiga mans stenar; bägge äro af rund form, den enas diameter, 9 mtr., höjd, 1,10, den an- dras diameter, 10 mtr., höjd, 1,20. I den senare är flockad en, nästan rund grop ända till bottnet, öfvenså litet från sidan, till största delen, kan bottnet dock, anses orubbadt. I den först uppmätta finnes en, liten grop, 7 linie med dessa, finnes ett tredje i riktning n. n. v. t. s. s. v. eller i bergets riktning, men är nästan förstördt, dess diameter ungefär, 8 mtr., höjd, varit kanske, 1 mtr. 20 ä 30 centim. På norra sidan, finnes ungefär 3 mtr. orördt. Stenarna, likadana som i föregående.

Norut från förenämnda ställe, öfver en äng finnes ett kummel af nästan samma slags sten, samt rundt till formen, diameter, 9 mtr. 50 centim., höjd, 1 mtr. 50 centim., ungefär. En grop är flockad i det samma, ända till bottnet, som mäter vid öfversta ytan 3 mtr. 50 centim. i längd. Vidare norut, nedanför bergat vid Skogsbyg- get finnes ett kummel, alldeles invid, en åker, som lig- ger mellan kumlet och själva Wiksgård; dess diame-

ter 9 mtr., höjd 1.20 à 30. en rund grop af 3.50 diameter. Finnes däri som blifvit nyligen flockad. i botten ytan af denna har dessutom blifvit gräfvn en kanal. Stenarna i detta kumml är mera rundlade än kantiga. Ökna i de föregående af denna grupp är grufferna nyligen flockade.

Västerom nämnda trask audeles invid ett torp af saunna, namn finnes ett kumml ganska stort till omfånget, består af kuller stenar, mest mans; någon ordentlig grop finnes ej, men är öfver hela ytan omflockadt, äfven vid kanterna omrördt. dock torde hufvudsakligaste delen af botten vara övert. Tillfölje af ofvannämnda förhållande kan svårken höjd eller diameter säkert bestämmas, men kan anses vara den förra 1 mtr. den senare 11 mtr.

Österom eller Ömo om Gesterby gård ej långt därifran i en ångs linda emellan på ett ganska högt berg på högsta afsatzen finnes vid yttersta randen af gården till 2 mtr. half cirkelformiga graf kumml. Troligen ha de varit runda, men blifvit under tidernas lopp omrubbade;

symmetriskast vid den större finnes utför bärget af den tråra sidan mycket nedrasad sten.

Botten tyckes ej vara jämt i någondera, ty den kravarande delen af kumlet är samladt mot en bärgs upphöjning; denna omgifres i den mindre äfven på sidan af sten. Den större diameter torde varit 8 mtr. 50 centim.; höjden sedd från det blottade hörnet 90 centim.; Den mindre diameter antagligen varit 7 mtr. höjden 1 mtr. 20 à 30 centim. I det mindre kumlet ser man ännu ett stycke af en rundlad vägg, som troligen utgjort den yttersta ringen, oaktadt ytterom denna finnes sten. I detta finnes nu mera stenar, endast på 3 mtrs bredd; dessa är kuller och kruten sten, till sin storlek mans stenar. I det större kumlet skjuter bärget högre vid den blottade delen, som utgör ett hörn, än vid det öfriga botten; kruten sten synes ej nämnvärdt men mans kuller stenar och mindre. Från den lägre botten ytan sedt är kumlet väl af en mans höjd. Tranne gropar, är flockade; en mindre till botten, vid den

del där botten bärget skjuter högre upp den andra mot slutningen, men i två bottnet.

2 På Bjusskullan sökes skrämbärget, men det föregående namnet synes vara ända från "gamla testamentets" tider inom samma by nära intill Tjuda träsket nästan åt fulla worden "finnes trä kummel af hvilka det större är två halften nedkastadt utför bärget, och bort för ett två stor del. Vid den blottade delen synes ändan af en "kist" formig lagning: flaka breda stenar lagda parallellt på kant samt en ganska stor sten, som bildar ändan, äfvenledes slät på den inre sidan. Diametern på kumlet kan antagas ha varit 9 mtr. 70 centim.: höjden väl 1 mtr. 20 centim.: Den af "kistan" synliga längden: 1 mtr. 80 centim.: bredden 1 mtr. 20 centim.: Ända två bottnet är dock kumlet rubbadt endast ungefär 2 mtr. ifrån kanten inåt utefter halva periferin. Stenarna äro kuller stenar, mans / äfven brutna. Det runda kumlet har också rundform, diameter 7 mtr., höjd 1 mtr., ytan är skroflig, samt

en grund grop finnes.

Ändels nedanför nämnda bärg två höger om vägen till Pesterby finnes lämningar af ett kummel. Bottnet torde dock vara två största delen orört. Diameter ungefär 6 mtr. höjden kan ej mera bestämmas, består af kan. öke ett hvarf stenar, också mera.

Väster om landsvägen midt emot Bjusskullan på en kulle, som skjuter in i "Mörk-kärrarna" finnes en sten samling, som möjligen bildat grafkummel, är i allfö vidsträckt, men ganska lågt, består af stora och små stenar.

Vid Västerängstorp, allt i samma by, invid landsvägen finnes lämningar af ett kummel, bottnet två stor del förstört, diametern kan antagas varit 8 mtr.. Kumlet hade varit jämn kullrigt innan det blifvit förstört. Att kumlen i denna by blifvit så illa tilltygade har sin orsak däri, att sten blifvit släpadt från dem till byggnader i Pesterby gård.

Trotby. På jättekast bärget nära till Spång Kärrs torpet hörande två Nedergård

rusthäll i övid. Långhäsket finnes ett kummel af rundlad form, består af mans och mindre kuller och bruten sten. Kumlet är på ena sidan nedrasad samt litet flockad. Torde kunna anes oubbadt till sitt botten; diameter 8 mtr, höjden 1 mtr 10 centim:

Lappdal. Sunder "Viksgård." På telegraf bärget österom färjestället finnes ett kummel, men är nästan förstört; från ena sidan ligger bottnet fram och stenarna äro vältrade åt sidan, så dimensionerna ej kunna bestämt angifras; längd sträckningen är åt en led 8 mtr 50 centim; åt en annan led 10 mtr, högsta höjden 1 mtr 50 centim. Någon del af bottnet torde vara oomrött. Vid första anblicken tyckes det som kumlet ej ^{vore} så illamedfaret. Stenarna äro kuller stenar af msko och hästhufvuds storlek. — Bärget har sitt namn efter en signal station som där varit placerad i krigstid senast 1854. Nära intill nämnda kummel finnes tegelgrus jämte stenar efter stugan där. Telegraf (Signal) männen haft

sitt bostad; därimid är en grund fördjupning i bärget, hvarest växer gräs samt några träd. Denna tappas är upptagen af 3 st: inhägnader; ^{som signal männen uppförde} gärdsgårdarna äro uppförda af flaka stenar radade på hvarandra. — en del har ännu väl en mtrs höjd. På "Karlholm" ej långt från Lappdal sades finnas ett kummel; men blef ej i tillfälle att besöka stället.

Albrecht. Mattböle. Tuugböle och Ekna's näs ha ej något anmärkningsvärdt att uppvisa. På Mattböle på Gjöbärgen hörande till Norrgård visades en hop stenar, men kan ej vara grafkummel; samma fall i Ekna's.

Degerdal. N. V. om byn nära ett top på ett berg, som kallas jetukast bärget finnes numera synbart endast stället kvar, där ett kummel stätt; nedanför bärget syntes ännu en mängd stenar, som blifvit nedrullade från bärget. På Faulholmen hörande till Degerdal sades ha funnits ett kummel, men att ryssarne under 1808-09 års krig sänkt stenarna.

i sundet för att förhindra erenskarnes framträngande, ryssarne voro nämligen anbrände längre fram i sundet med sina kanon skufvar.

Helgeboda. Mjösund. Böhle och Vestankärr ha ej heller något arkeologiskt af vägt att bjuda på. ~~I Mjösund finnes en boda genom skjutningen af en kanon kula, detta skett 1808.~~

Tollsnäs. En väst väster om byn på Bo-bärgen sades finnes två kummel, men kunde ej få någon, som skulle leda mig till stället, så de blefvo besökta, likaså på Slupviks-högbärget.

Skogby. På ett ganska högt berg kalladt Störhemman, beläget i väst söderom byn, ej långt från landsvägen nära till Tollsnäs träsk finnes ett kummel rundt till formen. Stenarna äro mans och par mans kuller stenar.

Kumlet har blifvit omrört ända till bottnet nästan öfver hela ytan oaktadt stenarna äro nu finnes inom Kumlets gränser. Diameter ungefär 8 mtr höjd 90 centim. Från stället är vidsträckt utiigt.

Nordvik. På ett ganska högt berg hörande till Värkholms ägor invid landsvägen nära till ett f. d. tegelbruk finnes två kummel: det ena rundt, det andra aflångt. Det föras diameter 11 mtr 50 centim. höjd 1 mtr 40 centim. det senares längd 10 mtr, bredd 6 mtr. Det föregående höjd kan dock tagas olika emedan stället ej är alldeles jämt, hvar på det är upplagt.

Det förstnämnda är ett pryddigt kummel, består af vanliga större och mindre kuller stenar, har midti en grund fördjupning, samt är litet omrört vid ena sidan. Stenarna ha äfven nedrasat något.

Det aflånga kumlet är nästan till hela sin längd och bredd opplockad dess höjd kan ej mera bestämmas, men har ej kunnat vara alltför högt kanske 50 centim. Dettas längdsträckning följer Långriken. Utvigten från dessa är vidsträckt öfver Långriksfjärden, de äro ej belagna på den högsta afsätten af bärget, utan vid den yttersta randen där bärget

get egentligen börjar slutta ned mot stranden.
Skälbole. I Östra ången vid halfra vägen
 ungefär till Gräsbole nära till vägen finnes
 på en ^{låg} kulle ett nätt kummel, rundt till för-
 men, kringruiset af skog. Dess diameter är 7
 mtr. 50 centim. höjd 90 centim. Stenarna i kum-
 let är ganska små, såsom 13 mskohufvuden,
 samt kantiga. Midt i kumlet finnes en grund-
 grop, men kan dock anses orubbadt. En å fly-
 ter nära till, som troligen förut varit en vik.
 Endast ett kummel finnes i hela Kimito som
 liknar detta i afseende å själfra kumlets
 storlek, stenarnas beskaffenhet samt läget, och
 det är kumlet i Bärge by. I Norsundrik och
 Norrlångrik finnes ej något anmärkningsvärdt.
 I Norrlångrik sedes visserligen att på Bjömdals-
 bergen i samma by skulle finnas "jetukast"
 men stället var ej af någon betydelse.

Bogsbole. På Gramnosskulla nära vägen
 till Viikkärre hörande till Östergård finnes ett
 litet rundt kummel, diameter 6 mtr höjd 50 å 60
 centim. Grunden är orubbad möjligt att därifrån

i tiden tagits stenar. Skog beväret rundt omkring.
Viikkärre och Hulta hade intet anmärk-
 ningsvärdt.

Tjuda. Här finnes ganska många kum-
 mel, af hvilka ett har blifvit opplockadt för
 ungefär 35 år sedan. Här om förtäljde en som
 varit med om detta, att han jämte några kam-
 rater önskat taga reda uppå, hvad ett "jetu-
 kast" skulle innehålla, och gått till "Norra-
 kers bergarna," där de mättat sin nyfikenhet
 på ett därstädes befintligt kummel; detta ha-
 de varit upplördt på "Bärgaktot" och underst
 hade funnits en "flater sten" hvarunder de fun-
 nit en messings kam och en "stål" skifva. } 681

Från kammern hade finnarne till största
 delen bortrostat, dock hade litet å hvardera si-
 dan funnits kvar, den ena finnraden hade va-
 rit finare än den andra. Stålskifvan hade de
 trots vara järn men sedermera befunnit den va-
 ra "stål." Kammen hade varit af vanlig mes-
 sings kams storlek, stålskifvan tunn och un-
 gefär tre fingers bred. Kumlet hade varit li-

tet. Ben eller kol hade de ej märkt.

Vid Tjuda träsk, hvarom redan har varit fråga, finnes nära landsvägen ej långt från grän- sen mellan Gesterby och Tjuda fem ja. vi kumma- v soga sju kummel. Närmast gränsen till Gester- by vid Rastenstorp nästan fast i väggen af en uthusbyggnad, är ett ganska stort kummel beläget - synes tydligt till landsvägen - tro- ligen varit rundt, men rasat och blifvit om- kubbadt till sin yttre yta, så att dess yttre rand ej är tydligt markerad. Dess diameter antagligen 9 mtr., höjden 1 mtr 40 centim. Stenar- na äro kuller, stenar af msko och hästhufvuds- storlek. En äkertäppa emellan finnes på en skog bevarad bärgskläck träme välbehållna runda kummel nära hvarandra, bestå af mans och par mans stenar. Den ena har en obetydlig fördjupning midt i. Dess diameter 8 mtr., höjd 1 mtr 20 centim. Den andras diameter knap- pa 8 mtr., höjd 1 mtr 10 centim. Alla tre äro på Backas ägor.

På andra sidan landsvägen närmare trä-

sket finnes två kummel alldeles invid hvaran- dra på strängeskullans "boställes" mark. De äro laga men botten oröda. Den enas diameter 9 mtr., höjd 9 centim. är något öfver-suren. Den an- dras diameter 7 mtr., höjden ungefär den sam- ma som föregående. Stenarna äro af msko- hufvudsstorlek.

I samma äng finnes ännu på samma sida om träsket ej långt därifrån 4 rosen, af dessa ha möjligen 2 bildat graf kummel.

Knapp ett hvar af stenar finnes mera kvar, ett har rundlad form, medel storlek.

Ungefär halfvägs från byn till Rastens- torp finnes ej långt från landsvägen på Smi- dje backskullan /backan/ träme, kummel v alldeles invid hvarandra, ett skäligen stort, det andra mindre, bestå af kantiga kuller, stenar af msko och hästhufvudsstorlek. Det större är ovalt, har en mindre grop midt i, samt rasat något åt sidorna, så dimensioner- na ej kunna säkert tagas. Dess längd är 9 mtr. utsträckning n.o.t.s.v., bredd 8, höjd 1 mtr.

50 centim. Det mindre är rundt, består af litet större stenar samt rundare, men är så godt som förstört. Dess diameter 4 mtr. 50 centim. höjd 75 centim.

Dalkarby. På Höglands kullans underlydande rusthällar. Stollmen finnes på en af de lägre afsatserna af bärget (det oaktadt ganska högt beläget) en sten samling aflångt två formen, består af kantiga kuller stenar, mindre än mans förutom 2 ganska stora vid ena långsidan. Längden / str. N. O. & S. O. / 11 mtr. bredden 5 mtr., höjden 70 centim.

Ej långt västerut från nämnda ställe på samma kulle finnes en annan hög kullig sten samling i aflångt rundlad form, består mest af mindre stenar, dock synes afren några stora, har samma längd. Stäckning, som föregående, dess längd, 9 mtr. 40 centim. bredd 6 mtr. 20 decim. höjd 30 & 40 decim.

Maakila. På ett högt berg invid byn kalladt Spana malm ända från gamla testamentets tider finnes tre fyra kummel af mans

och mindre kuller sten. Tre af dessa äro närmare hvarandra och är deras inbördes ställning liksom hörnen i en oliksidig triangel. Alla tre äro ganska illa medfarna under tidernas lopp, så endast litet stenar finnes kvar. Detta är isynnerhet fallet med framme af dem. Den ena af dessa mäter i längd 8 mtr. bredd 7. Några steg ifrån finnes lämningar af det andra, dimensionerna kan ej mera bestämmas. Det tredje är bättre bibehållet, men afren detta illa tilltygadt, har en grop midt i ända två bottnet. Kummlet är rundt, detta synes af en annan bibehållen ring radad af större stenar, som betecknar den yttre gränsen, diameter 5 mtr. 70 centim. höjd 80 centim. Dessa föregående äro på Mellangårds mark. På samma malm litet västerut finnes det fjärde, rundt två formen, och består af kantiga kuller stenar, nästan som brutna. Har en grop midt i nästan ända två bottnet. Diameter 7 & 6 mtr. 50 centim., höjden 1 mtr. 10 centim. — Detta kummel

är på Norgårds mark.

I V. från byn ungefär 2 v. därifrån vid vägen till Länkkärrena, på en bergs afsats af Länkkärens bergen som vetter emot "morana", finnes ett näst rundt kummel af kuller sten, mans och mindre skog. beröset rundt omkring, en till viddens liten grop finnes flöckad nästan till bottnet kanske anda fram. Dock borde kumlet vara ganska välbehållet. Dia. metern 8 mtr, höjd 1 mtr 40 centim.

Skarsjöle och Gundby ha intet anmärkningsvärdt.

Imedaböle, Dalby, Sammelby, Viksvärdja och Reku by sammas fall.

I Dalby på Hertells ägor på en kulle vid landområden finnes visserligen en aflång sten samling af runda kuller stenar, som mörkhusrudens, men i massan afren små som knytnäskar, och mindre, dessutom har det ej markerad begränsning, så det ej kan bilda graf kummel. Svad läget beträffar är det mycket vackert midt emot Strömma och Germandsvärdja, sjön

emellan, stället är öfver hela ytan omflöckad. Längd str. utefter aien s. t. n. Dess längd 14 mtr, bredd 7 mtr 50 centim.

Batkulla Syd ost om byn på ett ganska högt in i åker och ång varande berg finnes ett kummel rundt till formen, består för det mesta af mans stenar afren mindre kuller stenar. Midti är en grop fördjupning amars väl behållet. Diameter 9 mtr höjd 1 mtr 10 centim. Har vidsträckt utiigt öfver åker och ångspält samt skogen.

Lambulla och Stofra ha ingenting anmärkningsvärdt.

Elmdal. Vid gruftriken har varit ett kummel, men blifvit bortfördt till ett fartygs ballast. Viken har sitt namn däraf att vid densamma i baret finnes en massa så kallade "jättegrytor", slåta fördjupningar i baret.

Töder om byn alldeles vid gränsen mot Sjölax finnes på högsta afsatsen af ett högt berg två kummel alldeles invid, hvarandra. Det större är rundt och statligt, diameter 10 mtr, höjd 1 mtr

80 centim. Detta har en ganska djup och vid grop, men har dock ej blifvit flockad ända till bottnet; att gropen uppstått genom flockande är tydligt. Kumlet är väl bibehållet föröfrigt och kan anses fullt orubbadt till sitt botten.

Det mindre kumlet har blifvit så omrubbadt att man ej med säkerhet kan säga om det varit rundt eller aflångt. Flösta delen af bottnet kan dock anses orubbadt. Ena sidan af det samma tyder på att det skulle varit aflångt, nämnda sida är nämligen jämt böjd utefter hela laget och synes mot ena ändan bilda spets, mot den andra sluta i rundel; längden skulle i så fall blifva 7 mtr 50 centim., bredd 6 mtr, höjd 1 mtr 25 centim. Stenarna i brändera äro blandom brutna och kuller stenar, till storleken som moko och hästhufvuden, de brutna äro i större och mindre flakar.

Kället är beväst af tallskog, utbygten är vidsträckt och vacker.

Sjölar. Några hundra famnar från senast beskripta kummet åt söder finnes tre kummet

alldeles invid hvarandra nära till Björnholms torp. Det af dessa, som är beläget närmast torpet har blifvit förstört af "Herrarne på Sjölax" och så i grund förstört att man ej mera kan sluta till dess form eller dimensioner.; troligast har det varit rundt. Stenarna äro mest mans kuller stenar af ren storle; en omvärlad sten är mycket stor: 1 meter hög och öfver 1 meter i längd; hurunda denna varit midt; kunde jag ej få upplysning om. Ingenting hade herrarne hittat. — Detta mellersta är aflångt med rundlade ändor; består mest af ej fullt mans vanliga kuller stenar. Öfrsta ytan är litet omrord och mot ena ändan en grund grop. Dess längd, str. v. t. o. 10 mtr, bredd 5 mtr 80 centim. i 6 mtr, höjd i medeltal 1 mtr.

Det tredje, från torpet aflägsnaste, är rundt, stenarne af samma slag och storlek som vid nämnda, samt har en ganska djup och vid fördjupning midt. Diameter 11 mtr 50 centim. i 12 mtr. höjd 1 mtr 40 centim.

Alla tre äro belägna på en låg bergsträcka.

ning, ej långt från stranden; är i linie n. v. t.
 No. Stället beröret med ganska tät skog.

Nära intill samma top är ön ³¹ Björholm be-
 lägen. Därpå finnes på högsta klippan ett
 kummel som består mest af mindre stenar, af-
 ven mindre än mskohufvuden; är orubbadt till
 sitt botten, men ryvarna ha placeraadt sitt "kom-
 bel" därpå, så har dess form, som synes varit
 rund förändrats, afrensad har det något rasat,
 så det ej mera är fullt rundt. Diameter unge-
 får 6 mtr, höjd 85 centim. Från stället är vidsträckt
 utiigt öfver hafvet, samt ett smalt sund skiljer ön
 från fasta landet.

Flugbåle och Körnkulla ha intet anmärk-
 ningsvärdt.

Kyrkby. S. S. O. om kyrkan på andra sidan
 om det intill kyrkan varande ängspältet finnes
 två kummel på yttersta randen af bärget och
 bestå mest af bruten sten. Det ena varit rundt,
 ungefär 6 mtr i diameter, höjden 60 centim. midti
 är plochadt ända till botten in ungefär 1.
 famns läng fara. Det andra, obetydligt när-

mare kyrkan / några steg skiljer dem åt. Det-
 ta är alldeles förstört, största delen af stenarna
 är ramlade liksom till ett gärd utan änd-
 mål invid kumlet. Ytteren kummel gränsen
 är gärdet 3 famns långt och 6 kr. bredt.

För 12 à 15 år tillbaka, berättade ledsvennen,
 hade en karl plochat öfver dessa och hittat järn
 bilar från förstnämnda. Lidenande ett "långjärn med
 kedja", bestående af "enkla" och "fina ringar". Des-
 sa äro i Threstgårds skogen. } Obs.

Öfver ³¹ kullen invid kyrkan rades vara ett "jett-
 kast" men utgör dock ej något grafkummel, emedan
 stensamlingen är en massa rullstenar, ^{Engelsky} (här ej mera
 ett upprisa några grafkummel, men för ungefär
 20 år till baka hade där funnits ett som några
 herrar undersökt, men något anmärkningsvärdt ha-
 de de ej påträffat.

Vreta by. På ett högt bärg nära till byn fin-
 nes 3 sty kummel, af dessa består det största, som är
 det mallersta, af mest kantiga stenar af hästhu-
 vuds storlek, är rundt och är i diameter 1 1/2 mtr
 50 centim, höjd 1,85 à 2 mtr, är väl bibehållet / se un-

ders. kummel. Det tydligare utgöres af mans och fle-
re mans stenar, äfven brutna flakor finnes, måter
6,80 i längd 6,50 i bredd, 90 centim högt. En djup
grof finnes midt uti detta kummel, troligen ända
till botten, tydligen uppkommen genom betning.

Det nordligaste utgöres mest af bruten sten,
äfven kantiga synes och tykes vara orörd, måter
6 mtr i diameter, höjden 50 centim. Stenarna mans och
par mans. Dessa äro i Lomeds skog.

På Snickars ägor norr om föregående finnes det
✓ fjärde på en hög bergsklack belägen in i ängens
nedanför berge där dessa 3 nämnda äro; består mest
af ofrattill åtminstone små stenar som $\frac{1}{2}$ och $\frac{1}{3}$ msko.
hufvudens, under dessa synes komma fram kantiga ste-
nar af hästhufvuds storlek, äfven något brutna
stenar. Endast obetydligt är flöckadt på öfrsta
ytan, denna är ej kullrig utan platt. Kummlet är
runtt, dess diameter 11 mtr 50 centim, höjden 1 mtr 40
centim. Alla dessa fyra äro i sträckning s.ö.t. n.v.

✓ I Mellangårds skog öster om Roddalen vid
gångstigen, som leder från byn (nämnda däri långt
N:o 1) finnes ett litet flakt sten kummel nästan

inåt höjdt, / liksom det blifvit ända till botten uppkas-
tat, men sten synes ej i närheten utom dess område;
stenarna äro kantiga och mindre väl rundlade, af
hästhufvuds storlek. Dess längd är 9 mtr 50 centim,
bredd 7 mtr 50 centim höjden ungefär 60 centim.

Skogsböle har intet anmärkningsvärdt
Frijdsböle. Ett stycke från gården åt öster i Stor-
hagan ej långt från Hultviks bäcken finnes på
en bergsklack ett kummel af mindre väl rundla-
de stenar, dess längd 9 mtr, bredd 7 mtr höjden 50 centim.
På samma klack alldeles vid randen Östvärdt
från föregående finnes ännu ett litet rundt stenros
af 3 mtr 60 centim diameter och 10 i 20 centim höjden.

Bokarr har intet anmärkningsvärdt.
I Påvaloby finnes 6 kummel, ioralles; dessa
äro ej i en grupp utan något åtskilda. På Stäng-
sel kullen ett ganska högt berg / underlydande.
Östergård. finnes ett kummel / landsvägen går all-
deles i runder /; den högra grenen af an, som här
uppträder i tre källgrenar, flyter ej långt härifrån.
Kummlet består af msko och hästhufvuds stora ste-
nar; är rundt till formen, till sin öfrsta yta

likem tillplattad. För aratal sedan har genom hela kumlet blifvit oppkastad en kanal. Kumlets diameter 14 mtr, höjd 1 mtr.

På Vestergräds mark ungefär 1 väst af norra finnes 3 kummel i långt från är efter det de tre grenarne förenats. Två af dessa är på yttersta spetsen af en bärgsarm, som skjutet emot ängs fältet, som ligger mellan byn och ifrågasvarande kummel. Det ensamt stående är ovalformigt uppfördt på en kulle alldeles vid foten af en härbrant klippa, kumlet är helt och hållet mossbelupet, stenarna däri tyckas vara af msko- och hästhufvudsstorlek; på öfversta ytan synes spår efter bestande: en stam och fyra mindre gräppor finnes.

Kumlets str. är v. F. dess längd 15 mtr, bredd 11 mtr.

Höjden är olika, emedan stället hvarest på kumlet är byggd är sluttande i samma riktning, som kumlets längd. Dock är dess öfversta yta vågrät, sålunda är höjden vid östra ändan 80 centim. vid den västra 2 mtr 60 centim. Öfversta ytan mäter i längd 9 mtr 50 centim.; i bredd 6 mtr 50 centim.

St Väster, endast en dal fåra emellan är de

Två ofriga belägna alldeles bredvid hvarandra, endast två i tre steg skiljer dem åt. Dessa bilda så godt som den yttersta spetsen af bärget, samt äro efter hvarandra i bärguddens riktning (s. N. S.); äro ungefär på samma höjd, som föregående. Den yttersta (sydlig) af dessa har blifvit mittifran plockad, som det tyckes ända till botten; därigenom framstår att kumlet till största delen består af bruten sten, endast öfversta ytan består af stenar, som äro så skrappt kantiga; stenarnas storlek tyckes vara som häst och mskohufvuden, öfren mindre. Genom opplockandet har en sida af en stor sten (ungefär 1 mtr i l.) blottats dock är den i fullt på midten. Öfren den nordliga har blifvit på midten plockad, dock i så djupt, i hållet på senare tider, som det sydligare; stenarne synas vara af samma storlek och lika kantiga som föregående; ytan till största delen alldeles mossbelupen. Mellan dessa tvänne är en ganska stor sten likem till att skilja dem åt. Bagge är runda till formen.

Den sydligas diameter 8 meter.

" nordligas " 6 meter.

Den sydlig: res höjd sedd fr. röder. 120 fr. n. 65 centim.

" nordlig: " " " " 70 centim.

Swårt att bestämma höjden då kullen ej är på vägrät botten.

Från byn åt fulla nordens öfver. ången finnes vid skogsranden på en bergsklack, som är något litet högre än ången ett af de på orten ryktbara dalakastern. Namnet dala troligen härledt därpå att de äro belägna vid randen af en dal / men har blifvit så förstördt att man ej kan bestämma dess dimensioner; endast några stenar finnes orörda; stenarna äro af msko och häst hufvuds storlek öfren större.

Åt n. v. från byn vid skogsbognet mot ången har det andra varit beläget, men blifvit till grunden förstördt. Tyckes som det haft aflång form, dimensionerna kan ej mera bestämmas. Stenarna äro alldeles kring spridda, mindre än i föregående, men mera kantiga, näsom brutna, som man ser. I det föregående, som tycktes större än detta, syntes ej brutna stenar, utan kantiga och mindre väl rundade. Dessa träme äro belägna på Nedergårds

mark.

Kaserniet emot denna kummel har försakats af följande sagen: På Åbo brannförsäkringsvariant nämner Stockholm, en tredje Sverige. / som föremål för brandens försvann därunder ett skrin fyllt med guldstänger, etc. detta skrin efterlystes öfver att, men föslängt, skrinet kunde ej återfås; många tider därefter stannar en gubbe, hemma ifrån denna by, på sin dödsbädd: gullt skrin i dala kast, utan att förmå närmare förklara saken. Härpå eggade ha präster, lärsmän och menige man försökt sin lycka med den påföljd, som redan är antydd.

Mattkärrby. På Mattkärrmalm alldeles invid landsvägen finnes ett ganska stort kummel af rund form; stenarna däri äro vanliga kuller stenar af msko och hästhufvudsstorlek, öfren mindre, men också större. Kullet har lidit mycket öfverkan till sin yttre yta under tidernas lopp, men själfra botten kan anses orubbadt. Midt i är en ganska djup grop, öfven är stenar omröda ytterom den vid sidorna. Dess diameter 13 mtr höjd 1 mtr 50 centim.

Envid samma landsväg ett kort stycke när-
mare väga skilnaden till Drags- och Västern-
sjård finnes på en skog benämnt Kulle, ganska
högt öfver de på hvardera sidan varande åker
✓ och ängfälten tre st. kummel. Dessa tre äro i
linje v. s. v. t. o. n. o. eller i malmens riktning.

Den mellersta kommer dock från denna linje
litet sydligare. Stenarna äro af samma slag och
storlek som i förstnämnda. De håller ha dessa fått
vara i fred för folks reflexion. Hvarochens
äro omröda; i den östligaste är flockad en gan-
ska djup grop, men kan anses vara orubbadt till
sin grund; denna har en stor sten på sin väst-
liga sida, så att den synes bilda en del af
ytre ring-väggen åt denna sida; kumlet synes
vara uppgjort till höja af denna; stenen mä-
ter i längd 1,80, bredd 1,60, höjd 1 mtr.

I den mellersta synes på den östliga ran-
den stenar af den omgifvande ringen, tyckes va-
ra omrörd ända till bottnet.

Den västligaste och största har så godkron
öfver hela ytan blifvit omrörd, har dock ej nå-

gon djup grop så bottnet torde vara orubbadt.
Med tre äro runda till formen. Den förstnäm-
da mäter i diameter 7 mtr, höjd 1 mtr.

Den mellersta " " 4,70 " " 50 centim.

" " " " 13 " " 1,70 "

Hogmo har intet anmärkningsvärdt

Kuddbule. I denna by finnes tre kummel.

Ungefär 100 famn. från Mellangård åt norr vid
vägen till landsvägen är ett belagt, stenarna
äro af mako och hästhufvuds storlek; midti
är en ganska stor sten, ej långt åt sidan enan-
nan, men mindre; kumlet är omrördt men guren
den till stor del hel. Dess diameter 9 mtr 50 centim,
höjd 65 centim ungefär.

En hundra steg från landsvägen vid sam-
ma bya väg finnes träns kummel bestående
af likadana stenar som föregående. Ungefär
2 famn lång grop, som näst ända till bottnet, är
flockad i den ena af dem, dennes diameter
11 mtr, höjd 90 centim.

Den andra är ej nämnvärdt omrörd; dess
diameter 7 mtr, höjd 60 centim.

S. S. 4. om byn på kilskulan hörande till Väster-
gård. Finnes två runda kummel alldeles invid hvar-
andra. Stenarna äro af mörk och hårdhufvuds
storlek. Det ena har en stopsten midt i omkring
hvilken stenarna äro samlade. Dettas diameter
8 mtr 60 centim. höjd 1 mtr 10 centim. Det andras dia-
meter 9 mtr 50 centim. höjd 1 mtr.

Pagge äro något omplockade, dock orubbade.
till bottnet, synnerligast det renare. — Kullen,
från hvilken dessa äro belagna, skjuter som en
arm in i åker fält.

Just vid byn ran mellan I medaböle och
Låddaböle finnes ett stort rundt kummel i Lådd-
böle sidan på en ganska hög stenig backe; be-
står af mörka stenar och mindre, har grop midt i.
Kummlets diameter 15 mtr höjd 1 mtr 30 centim.

Ett stycke nedåt denna backe finnes här
griftlika upphöjningar vid slutningen, där
äfven stenar synes. En sägen förmåler att
jättar skulle vara där begrafna. — Längre
fram mot I medaböle där kullen öfvergätt till
en jämn mo bevärd af höga gran och tall

trädd gaf vägen öfver ett ställe, som är betäckt
af rot och kol blandad sand, samt är omgifven
af aflånga, nästan sammanhängande gropar.
Stället förefaller oräddigt för en övrigd, men
är en vanlig företeelse, på dessa trakter, nämlig-
gen en öfvergifven "Kolmilo", ett ställe där kol till
värkas.

I medaböle, Bjersböle och Labböle ha intet
annmärkningsvärdt.

Wästlar. På Wästergårds mark ungefär 1
väst från gården finnes på ett berg en liten
samling stenar i aflång rund form, bestående
af små brutna stenar. Dess längd är 3 mtr
20 centim., bredd 3 mtr och höjden 40 centim. "I
äldre tider bildadt en rund krans med grop
midt i" men nu ha vallbanan plockat om det. På
bottnet fanns fullt med kol emulor och askbland-
ad mud. Troligen varit någon eldstad.

Wästermarkby. Nära till Wästergård sö-
derom byn på ett berg i långt från är all-
deles vid ängen, som är mellan Labböle och Wä-
stermark finnes lämningar af ett litet kummel. ✓

lottuet är dock delvis ännu betäckt med sten.
 Några steg ifrån finnes på en klack ett
 ✓ litet röse, som möjligen utgjort grafkummel.

Närmare gården vid väster ängarna en
 ✓ dalsänkning emellan finnes ett rundt kummel,
 stenarna af mskohufvuds storlek, är litet rub.
 baddt till ytan, något mera åt ena sidan, or-
 dentlig grop finnes i. Dess diameter, 10 mtr
 50 centim. höjd 80 centim.

Ostermark. Denna by har ej blifvit van-
 lottad på minnen, den prästerar nämligen
 ✓ fem å sex stycken grafkummel, af hvilka
 flere välbehållna.

Vid Nämndemans torp västerom byn på en
 låg bergsklack nära rö mossan finnes läm-
 ningar af ett mindre kummel, endast några
 stenar är kvar, bland dem ungefär halfv-
 yttre ringen har troligen varit 5 mtr 50 centim.
 i diameter.

Ett annat nära ett torp norr om byn på
 en hög bergsklack finnes ett röse, ungefär
 7 mtr i diameter, består mest af kantiga

stenar af mskohufvuds storlek och större, någon
 ordentlig grop finnes ej, men ytan är ojämn, höj-
 den ungefär 80 centim.

En smal åker och ängs linda emellan fin-
 nes i skogs brynet mot lindan ett kummel,
 som mäter 7 mtr 50 centim. i diameter, 1 mtr i
 höjd; stenarna tyckes vara mera rundlade
 än föregående. Kummlet har en liten grop mitt,
 åfrösa har det å ena sidan lidit avrökkan, så
 det till bredden kanske är smalare än till
 längden.

Närmare torpet i samma skogsbryn finnes
 ett ännu bättre bibehållet kummel af mans
 kuller/obruktas/ stenar, har endast luttatym-
 melen till grop. Dess diameter 8 mtr, höjd 1.
 mtr 20 centim. Dessa äro på Mellangårds
 ägor.

Längre inåt samma skog n. v. om byn
 på ett ganska lågt berg nära intill en väg,
 som leder till en beteshage, finnes ett kum-
 mel. Men det har blifvit mycket illa med-
 faret. Någon ordentlig grop finnes ej, men ytan

sten är ojämn, dock torde bottnet vara rubad. Den yttre ringen torde vara skadad, varit rundt två former. Diameter åtminstone 6 mtr 50 centim. Höjden 80 centim. Klippan rundt omkring ojämn, så höjden är svår att bestämmas.

I samma linie med de tre föregående finnes ännu ett kummel på andra sidan landsvägen, också i skogsbruket, alldeles vid vägen två Kastkär. Dessa äro i långt från hvarandra, samt äro i linie väst. t. öst. Kumlet är rundt två former samt ganska väl bibehållet, mitti är visserligen flockadt en grop, men i två bottnet; stenarna äro mest af hästskufvudostorlek. Diameter 9 mtr, höjd 1 mtr. Ett kummel skulle ännu bodat finnas i linie med de fyra nämnda, men ingen kände, två det säkert.

Kastkär har i något af vigt. Gottlund säger att där finnas härristningar. Dessa om de så på kallas äro ristade uti en stor jordsfast sten / berg / vid Bygges eller Södergård, och utgöra af byns namn och gårdens namn,

äratalet 1823 samt initialer. tillhörande brännebröder, som byggt upp gården, gårdsgården går nu öfver inskription.

Jericho. Här afgafs stridiga uppgifter om förfintligheten af jättekast. En del påstod, att på Björndalsberget mot kastkärns gränsen finnes ett, en annan att i "jericho" kärret skulle finnas flere; andra åter påstodo att stenrisen finnes där visserligen men några jättekast äro de i utan vidsträckt, se runda och låga stensamlingar. Antagligt är, att där finnes sådana ty en å fletter genom trakten.

Linnarnäsby. Alldeles intill byn på högsta klacken af ett ganska högt berg finnes ett stort aflångt kummel; är rundt på ena ändan, sidorna raka, något aflmånande, mot andra ändan tius sidorna ^{de} böja sig två en rundlad spets. Kumlet består mest af bruten sten, ganska stora flakor och flisar, äfven mindre;

1. Men som kände två ställena voro så upptagna af sitt arbete, att jag i kunde få någon vägvisare, så jag skulle kunnat öfvertyga mig om rätta förhållandet.

ockra finnes kuller sten af vänligt slag, ytan är något rubbad på hvar ställen till följe af regnarnes därpå ställda "kambel" åfrensning är från ena sidan litet betadt. Bottnet kan anses orubbadt. - Kumblets längd 15 mtr 80 centim, bredden ungefär på midten, något åt den rundlade ändan till, 11 mtr, där kumbet börjar öfvergå till spetsen 9 mtr 50 centim, höjd 1,30 à 60. Längd etc. n. n. v. t. s. s. o. I hvardera sidan om bärget är en långt inåt gående dal utgörande åker och äng i jämn höjd med vattnet, så bärget bildat ett långt näs i tiden.

Nära till Linnarnäs udden är en ö kallad Rågholm och på kartan, men egentliga namnet är Råholm. Därpå finnes på en bärghöjning ett ganska pryddigt och välbehållit kummel af kullerstenar af moko och hästhufvudsstorlek. Diameter 10 mtr 50 centim, höjd 1 mtr 55 centim, är högre på ena sidan, litet flockad på den andra.

Kvarnböle. Enn en åker inhägnad på en låg bärghäck finnes ett kummel, som

troligen varit rundt, men numera så opplockadt och spriddtatt dimensionerna i kumma med säkerhet bestämmas. Diam: förde varit 9 mtr höjden 90 centim. Bottnet tyckes vara orubbadt, består mest af moko och hästhufvuds stora stenar och mycket mindre, men också mans.

Torsböle och Taiböle ha intet anmärkningsvärdt.

I Taiböle på ett skog beväst bärghöjning betecknades en samling kullsten för "jetukast", men bildar i grafkummel, likadana rader finnes några till.

Dragsfjärds kapell.

Löfböle, Lammås och Skinnarvik ha intet anmärkningsvärdt.

Fallan är en på en ö belägen by. Där rades finnes "jetukast".

Troligt är dock att de där befintliga "Kasten" i Träme ögr försökte jag komma dit öfver, men blef dock i tillfälle därtill.

äro vanliga i skären förekommande ruststens
samlingar.

I Nordana finnes en vidsträckt sten samling,
men utan betydelse.

Lunnana, Smedskulla, Sto och Liljekröf-
va hafva inga grafkummel.

Rosendal. Vid Möllkärr är ungefär 4 väst
n. o. från byn är ett kummel på en skog be-
ven bergsklack, underlydande Björkboda, består
af något rundlade stenar af häthufvudsstor-
lek, en grund grop finnes. Kumlet mäter i
längd 9 mtr, i bredd 10 mtr, höjd 90 centim.

Längre åt nordost vid Ramma är i damm-
hagen öfver åker och linda, på en bergs-
klack hörande till Östergård finnes ett rundt
kummel bestående af ganska stora stenar,
något rundlade, och kantiga har en 65 centim
djup grop midt i. Kumlets diameter 9 mtr 70 centim,
höjd 70 centim.

Nära intill midtemot på andra sidan bä-
cken finnes en norebelufen af stenar hoplagd
damm tvärs emot bäcken, denna är lämning

af krannar, som funnits där i manns minne en
från nämnda damm nära till längre åt ost
finnes emot ett berg i en skrefva något rund-
lade stenar af häthufvudsstorlek samladt;
nedre delen bildar ett horn ungefär af ett
hvarf stenar men torde vara utan betydel-
se. I Ramma sträcka n. o. från byn/haf-
vags till Bokärr finnes ett kummel på en
i möllkärr inskjutande bergsudd höran-
de till Östergård; stenarna äro af häthuf-
vuds storlek; har en liten allång grop, synes blif-
vit något öfven på senare tider flockadt.

Kumlets längd 10 mtr, bredd 8 mtr 60 centim
höjd 1 mtr 20 centim.

I Söderom byn öfver åker finnes på första
kullen, kallad Lappokullan, ett kummel af
något rundlade och kantiga stenar. Skifvit
till största delen öfverkastadt af byns ungdom,
men de hade ej funnit något, leder man
sär sig ej om de ens funnit kol. Kumlet mä-
ter i längd 9 mtr, bredd 8 mtr 20 centim höjd
78 centim.

Björkboda. I Rodängen en half fjärdel.
 I s. o. från egendomen rädes finnas två runda
 nätta stenhopar benämnda "jetukast", vid an-
 stald. efterspaning kunde de dock ej mera
 fås reda uppå, ehuru jag hade två ledare
 en karl / Lindros / som själf sett dem, medan
 han gått i vall.

Stunas har intet anmärkningsvärdt.

Genbôle. Nära två ett torp invid norrfjär-
 den på ett högt berg finnes ett rundt kum-
 mel af flak och kuller stenar af hästhuf-
 vudsstorlek; har utiigt åt norrfjärden och långt
 åt bägge sidor. / Foglo, Kyrkan, Stunas, Gen-
 bôle och Björkboda synas. / En grop finnes
 midt i Kumlets diameter 13 mtr, höjd 1.70, gropens
 djup 65 centim.

Ytterkulla. Sydost från byn ungefär 40
 famn från grans risten 106 mellan Labbnäs
 och Ytterkulla ägor finnes ett kummel på
 Labbnäs äsen; består mest af kantiga stenar
 af hästhufvudsstorlek. 3 grunda gropar finnes.
 Den diameter 13 mtr 30 centim, höjd 1 mtr 70 centim.

/se und. kummel /

På Bonberget n. o. från kyrkan invid norr-
 fjärden finnes också ett kummel, men blif-
 vit illa medfaret genom att Ryssarne upp-
 ställdt släpa sin signal. / En dalänkning är
 emellan denna och Genbôle kumlet. / Detta
 diameter 10 mtr 50 centim, höjd 70 å 75 centim.

Emot samma berg är en väldig sten massa
 af kullsten "flockad riktigt i vägar", äfven stult-
 ningen som är bevärd med skog går i vägar,
 träns gropar är flockade däri. På andra si-
 dan byaragen två Stunas, där Genbôle ägor
 börjar finnes också en hel kulle betäckt af
 kullsten är ingendera af arkeologiskt intesse.

Kräkvik. Nära två gården på ett gan-
 ska högt berg finnes en ganska vidsträckt
 samling af kullsten - utan betydelse. Däri
 finnes två ganska tydliga gropar.

Dal. Äfven där finnes ej långt från går-
 den på ett berg / Vinterkärrsfallet / en vidsträckt
 massa kullsten, utan betydelse.

I en ängskulla under Mellantorp finnes ett

sten rose, som möjligen är ett grafkummel; är $\frac{1}{2}$ mtr 50 centim långt, 5 mtr 20 centim bredt, stenarna rundlade af 3 mskohufvuds storlek, men också stora är på tre ställen flockadt.

Hertsböle. På en afsats af signalbärgen finnes mellan träarne häuar en väldig samling af rullsten, som allmänt kallades för "juktast" och blifvit på flera ställen flockadt af "bruks herrar, och andra", men är ej något grafkummel, är väl 50 mtr lång och bred.

Tynglac. Afren här finnes på ett berg ej långt från byn en väldig massa stenar, men mest kantiga och ganska små också några gropar, finnes, men utan betydelse.

Rövik. På gammalvid bergarna öder från byn ungefär $\frac{1}{2}$ väst finnes ett stenrose på en längd af 11 mtr 50 centim, 3 mtr 70 centim bredd, samt 35 centim höjd. Stenar finnes af häst och mskohufvuds storlek, men mest mindre. De större stenarna äro företrädesvis på sidorna och ändarna. I samma fortättning med föregående, utefter samma berg mot norr finnes en ungefär li-

kadan sten samling: i längd lika, bredden emellare, stenar endast ungefär ett kvarf; sidorna dock ej så markerade. - Detta rose är midt emot Florskrumbeln, vidsträckt utiigt åt sjön. Stenar finnes ej utom de mätta dimensionerna i närheten. (Se under. kummel)

Ett stycke söderom Träskbäck torp har funnits ett kummel på ett berg, men har för några år sedan blifvit i grund förstört. Stora stenar hade funnits omkring, mindre sinner för, att slete af platen har kumlet varit litet. Hvarken kol eller annat hade förstörarene funnit.

Söderlångrik. På bärgen midtemot Söderholm och Långholm (i Ljusbodona) har funnits ett kummel större än föregående, men har för några år tillbaka blifvit förvandladt till ett ståtligt kårö. Därifrån hade det omgifvits vid randen af stora stenar, inom mindre, stenarna synas vara kantiga af häst och mskohufvuds storlek. Vid den förvandling till kårö, torde därifrån ej hittats något, då ingen i trakten

hade hört något. På Korack keuan finnes ett
 aflångt kummel, som mäter i längd 24 mtr 50 centim,
 bred. 3 mtr 50 centim höjd 50 centim; den längd str.
 är omv. t. s. o. det afemalvar i rundel mot 40.

Denna ända synes vara utpekad genom stora
 stenar, radade bredvid hvarandra, längs sidan
 kan också urskiljas större stenar, som synes
 bilda kant. Hället är opplockadt och om-
 rördt öfver hela ytan ända till grundens.
 Intet hus därifrån ha hittats. N. v. ändan
 tyckes som den skulle varit byggd i spets.

Purunpää. Där finnes inga kummel.

Hammarboda. I närheten af torpet Ek-
 holm på någon ö sade finnes "jetkast."

Medelst invid gårdarna i byn finnes fy-
 ra grafkummel. Jälpa byn är byggd på en skog-
 bevuxen ås, nedanför hvilken åt väster dessa
 äro uppförda på en afvats, som åter är högre
 än de kringom varande åkrarna och lindorna.
 Besökte stället tramine, ggr, men kunde jag
 ej få reda på dem. Vid första besöket, skände
 de då turistädesvarande personerna ej till dem,

uti hvilka denna skjuter in såsom en trub-
 big udde. Hammarboda träsk synes till stäl-
 let och är kanske 30 mtr lägre beläget än
 detta.

Tre af kummen äro nästan i rak linie
 näml. o. n. o. t. v. s. v. dock är den mellersta
 och minsta litet åt sidan från denna linie;
 dessa tre äro lika däri att de äro runda,
 då den fjärde är aflång samt belägen litet
 afledes från den ofran nämnda riktningen.

Två af dessa kummel äro ovanligt stora och
 ha åtminstone numera formen af stympade
 koner; dessutom har i hvardera blifvit plockad
 en djup aflång grop. Detta symmerligen blifvit
 fallet genom pastor Wennerströms undersökning,
 hvilken undersökning kröntes med den framgång
 att i den större af dessa anträffades en brons
 celt. Kumlet där celten anträffades är vid
 roten i omkrets 52 mtr 30 centim, vid öfversta kam.
 den 27 mtr, höjden 2 mtr. — Det andra och när-
 mare gården belägna kumlets omkrets vid ro-
 tid det andra var ingen hemma.

obs!

ten. är 43 mtr 50 centim, vid öfresta kanten 20 mtr 60 decim, höjden 1 mtr 40 centim. Det tredje metersta / är minst mäter 9 mtr 50 centim i dia. meter, höjd 75 centim. / se under kummler /

Stenarna äro i det största ofrån på ganska små / som 1/2 mskohufr. / undertill finnes större, att döma af dem som ^{är} opplockast. I det ^{är} ~~största~~ ^{arostenarna, af samma slag och ungefärlig storlek} nästa del i storlek, dock så att ofvartill tyckas de vara större än i föregående. Stenarna äro kuller stenar. Det fjärde består af större stenar än de öfriga; mäter i längd 8 mtr, bredd 7, höjd 70 centim.

Öfver Ölmos. I ö. om Rusthället på Västerbärgen finnes en vidsträckt massa kullstenar, mellan träne berg häuar. På dessa äro träne rundlade stensamlingar, som sägas varit alldeles kullriga, men för några år sedan blifvit opplockade. Den ena dia. meter 5 mtr höjd 70 decim. Den andra litet mindre till omfång, torde ej varit mer än ungefär 30 centim öfver den kringliggande stannan.

På Västerjähmalin af väster från öfrebyn, från Rusthället s.v. finnes träne till grunden opplockade kummler; i det ena synes ännu kol, men också ett förkolnadt träd, dock så att andra sidan var fullkomligt öderörd af eld och detta var ej fullkomligt ruttet, måste användas litet kraft för att få det af. Till sitt omfång äro dessa ungefär lika med det uppmätta. Det andra hade dock varit ungefär 1 fot högre, och hvardera som "kumar". Märkas bör att hela malmen öfveruren af bjerg och ungträd, går öfver hela yfan i ovalrägliga rader, och utgöres af kullstenar så mycket man kan se. - De opplockade kummler bestå af släta rundlade stenar af mskohufvuds storlek, öfren mindre och större.

På Sandbrenkarna söderut från byn, cirka en väst, finnes en väldig massa sten vidsträckt till omfånget. På denna sten maln hade funnits fyra kumar med svank emellan och ledorenen tillade att ännu dagar kan jag

såga att de voro $1\frac{1}{2}$ aln höga." Ero numera
 alldeles förstörda. Valds värkaren mot dessa
 kummel har varit en dräng som ej mera
 fanns på orten; ingenting hade han hittat
 och högst trifelaktigt är om någon af
 dessa har utgjort något grafkummel.

Ett stycke från förenämnda ställe finnes
 vid skogsranden en väldig massa släta rund-
 lade stenar af knytträfs och mskoh. stadske.

Dessa äro upptomade mot ett berg uti rull-
 lika afentier, samt röja spår genom gropars
 efter rinningslystnes sökande, är ej af värde
 i arkeologiskt hänseende.

Föglö har intet anmärkningsvärdt.

Korra. Vid torpet Jordbro och en så be-
 nämnd "Trollkulla," så godt som på gårdsplan
 midt emot Labbnäs kapellansboställe finnes fy-
 ra "jättekast." Ett af nämnda kummel är vid
 slutningen af kullen, de öfriga som sagt på
 en jämn ängsplan två och med litet sank,
 hvar till kullen öfvergått, men som dock är
 ungefär 18 mtr öfver Dragsfjärds vatten yta.

Tre af kullen äro något så när i linie,
 det fjärde kommer åt sidan. Detta sistnäm-
 da är beläget vid en smedja, mäter i längd
 11 mtr, bredd 10, höjd 70 centim. Kullet är jämt
 två ytan; någon grop finnes ej, men är lä-
 gre å ena sidan, än å den andra, samt an-
 nars ojämn, är likemot något injunken i jorden.

Det vid fjälfrån bonings huset belägna är
 9 mtr 30 centim långt, 7 mtr bredt, 90 centim högt.
 Afren dettas yta är ej jämt af orsak, att ste-
 nar blifvit omvärltrade, däri synnerligast å ena
 sidan. / se unders. kummel /.

Det mellan detta och kullen belägna kum-
 let är nästan alldeles injunket i jorden emedan
 det är på ett ganska fuktigt ställe och en hal-
 lon buske har vuxit nu öfver det samma. I Kum-
 lets diameter är 6 mtr 50 centim, höjden kan ej be-
 stämmas. Det på kullen belägna har två dia-
 meter 8 mtr 50 centim höjd 60 å 70 centim.

Alldeles nära intill sistnämnda finnes ännu
 en hop stenar jämte något däraf radadt två
 ett ändamålslost stengarde. Detta torde dock

ej utgöra något grafkummel.

Stenarna i alla dessa nämnda äro mest kantiga stenar af msko och hästhufvuds storlek.

Vid gin vägen mellan H. boda och Jörd. Brons torp finnes en massa rullsten i en bärgskrefva, som bar namnet Jättekast, men utgör ej något graf kummel; samma är fallet med en stor samling på öfrösta kullen af ett berg ej långt från Jördbo eller Söderby vid samma väg. I närheten af sistnämnda sten massa, men på andra sidan om vägen alldeles intill densamma, finnes en rund grop i jorden, samt är invid en fåra.

Söderby har ingenting anmärkningsvärdt.

Långrikby. På Långnäs udden, som slutar i en smal spets med ett ganska högt och brant berg finnes vid yttersta randen af detta ena ett ståtligt kummel med väcker utiigt öfver Dragsfjärden och de omgifvande stränderna. Kumbet är på Oppgårds ägor, som hör till Dalbruk, men en Erikson har

udden för en tid arrenderadt.

Kumbet består af något rundlade "bolder" stenar, mest af häst och mskohufvuds storlek; äfven några större än mans. De två formen rundt har rasat något på n. o. randen. I midten finnes en grop ej fullt rund förorsakad tydligen genom betning.

Kumbets diameter är 1 1/2 mtr 70 centim, höjden 1 mtr 50 centim. (se unders. kummel).

P. V. om denna ungefär 10 steg finnes ännu en hop stenar på en bärgs klack af samma höjd som föregående. Vid första påseende ser det alldeles betydligt ut, men vid nogare betraktande har det nästan samma form, som föregående, oaktadt detta är längre i förhållande till bredden. Sydranden är nämligen rund, nord spetig; ytan är ej jämn, är litet omplockad dock ej till grunden; vid kanterna tykes att endast att hvarj stenar finnes, äfvenså att större stenar utpeka randen; består mest af mans stenar, rundlade och icke rundlade.

Wästansjöfjärds kapell.

I Wästansjöfjärds by finnes intet anmärkningsvärdt.

Miukær. Ungefär två väst från byn åt s. v. finnes i en berg skrefva en hop stenar, mest kantiga har en rund ganska vid och djupa grop; kan anses g. t. 10 meter lång, 8 bred; dock finnes i skrefvan åt hvardera sidan stenar utom nämnda längd. Högst trifrelaktigt om det är ett grafkummel.

Sirnas. Nära Sirnas gård öster om viken på en mot stranden sluttande bergs höjd finnes träne steuroven i långt från hvarandra dra och så belägna, att Sirnas gårdens synes. Dessa rosen bestå af kantiga stenar (brutna) samt äro till formen fyrkantiga. Det ena mäter 4 mtr i bredd och längd, höjden 30 centim.; det andra 4 mtr långt 3,30 bredt 40 centim högt. (se unds. kummel).

Norr om dessa på samma berg afsats,

men där det är högt och brantast finnes i en temmeligen rak linie stenar hopade på en meters bredd, 20 å 30 centim höjd och ungefär 15 meters längd, därpå följer en sänkning i bärget på ungefär 10 meters afstånd, hvarefter bärget åter får samma höjd och stengärdet fortsättes i ungefär samma riktning samt höjd, bredd och längd. Svårt att betänna för hvad ändamål denna stentäggning blifvit uppförd.

Mellan Sirnas by och nämnda sten rosen, dock närmare gården, ändelas nära gårdet till inhägnaden vid byn finnes en fjärdal lik upphöjning 30 å 40 centim hög, 3 å 4 mtr i diameter, med en fördjupning i. fjorden är askblandad. F. byn talles därom intet.

Västernik. Gottlund säger att där skulle finnes julekast, afren jag blef hämnad till ett, som sades vara sådant, men är en rullstens samling (satta vid handtmätar) rym / komblet.

Söder om Wästernik vid Engströms torp finnes 6 å 7 giftlika jordkullar med faror omkring;

de äro ungefär 4 mtr långa, 1 mtr breda och 30 à 60 centim höga. Dessa äro dock ej belägna i uti någon ordning ej heller är stället jämnt. Afren sadet att där finnes "jetukast" men utgjorde endast en af de i dessa trakter vanliga rullstenesamlingar.

I Finsjö och Gräggnäs finnes inga.

Flo. På Västergårds mark mot ^{Hö}Hömdals bergens är omhvarandra stora block lika - och små stenar hopade; bilda ej grafkummel.

I Lammala sadet att i Flo by på ett berg där skogs eld rasat skulle finnas träns kummel bildande "hymplar cirkelformigt". Bergets där dessa äro borde vara så högt att "Hango" synes därifrån. I Flo visste man intet af dessa, och sagemannen kunde jag ej få att visa mig till stället så dessa blefvo obsoökta.

Brandboda. har intet anmärkningsvärdt.

Lammala. / Norlammala. / På Käsklinterna finnes i en sänkning af bergets på dess öfrsta del så godt som i rundform stenar af

hasthufvudsstorlek äfren mindre, också flera mans. mäter. i längd 25 mtr ungefär. samma bredd, har en grop midti; kan dock ej vara grafkummel.

I Lillskogen nära Lammala så inlopps till "Västansfjärd" på en berg sluttning ej långt från Morgård, finnes ett rundt kummel bestående af kantiga stenar af hasthufvudsstorlek; midti en aflång grop. Den diameter är 8 mtr höjd 90 centim (se unders. kummel). Ett kort stycke åt v. från det nämnda finnes ett aflångt kummel, hvars längd är 7 mtr 50 centim, bredd 3 mtr, höjd 60 centim, ändorna och kanterna äro utpekade med större stenar; innanför dessa finnes stenar af msko och hasthufvudsstorlek. Midti har kumlet blifvit så flockadt att bergets som bildar grunden synes. I hvardera dessa kummel ha utiigt öfr. Västansfjärd (se unders. kummel).

Billböle och Lodersundvike ha inga kummel.

Lillkobb. / böle. / beläget invid Tappo by.

Österom gården på den så kallade "Kitskullan" finnes ett mossbeläpsett kummel kringvärt af stog; består af mindre väl rundade stenar af häst-hufvudsstorlek. Dess längd är 9 mtr. i str. n. v. t. s. o. bredd 8 meter, höjd 60 centim. Kumlet har för några år tillbaka blifvit delvis opplockadt, men ej till bottnet; ingenting hade där förmärkt, därför äro hade det varit jämt till ytan.

På samma "Kulla" ej långt åt väster från förenämnda ställe finnes en sten samling vid första påsände. liksom i bäge, men borde dock utgöra tråne kummel, åtskilda genom en stor sten / "bäghympel". Båge äro mossbeläppta. Längden på den östra afdelningen är 11 meter, bredd 6,50, höjd 60 centim; den västra är 7 mtr 40 centim lång och ungefär lika bred, så det borde vara rundt, höjden 60 centim. De stenar, som synas under mossan, äro mest stora, mans stenar.

Tappo. Vid Engbloms torp på en bärgsklack nära stugan finnes ett stenöie kalladt "jättekast", men är tillfredunderkastadt om det är graf-

kummel; består af flere mansstenar samt af mako-hufvudsstorlek; tycks som stenar skulle blifvit bortförda, är ungefär 6 meter i diameter, 40 centim högt, ytan ojämn.

På Ankarsbärgen, Södergårds mark, finnes ett kummel af bruten sten, som dock är i en tilltyg af "vallbanen" så det delvis blifvit opplockadt ända till grunden; dess form, så vitt man nu kan bedöma det, är aflång, och mäter i längd 6 mtr 50 centim, str. s. t. n., bredd 5 meter, höjd 65 centim. Stenarna äro af häst-hufvudsstorlek och mindre. Båget är högt samt har utiigt öfver ångs och åkerfält.

På slät ångskullan finnes ett annat, så beläget att man mellan Södergård och Propis går träs öfver detamma. Kumlet består mest af bruten sten af hästhufvuds storlek och mindre; har blifvit något i en medfaret, då utöfver man ett gärd, blifvit satt, hvarvid stenar uppradats såsom till gärd öfver kumlets bredd, samt till stöd åt gärdsgärdens stölar; härigenom har dock ej kumlet blifvit rubbadt an-

da två grundar, men ytan blifvit ojämn, som för 3 ä 4 år sen, då gärdet sattes, varit jämn samt mossbelupna.

Kumlets längd /str. v. n. v. t. o. s. o. / 9 mtr 50 centim, bredd 8 mtr 50 centim, höjd 80 centim.

Ostana. Ij häru. denna by har blifvit vanlottad på kummel, sådana finnes nämligen här två stycken. Det på ett berg vid Lodergårdskrarn belägna är två största delen förstörd, endast midten af kumlet finnes kvar på ungefär 6 meters längd, 4 mtr bredd och 50 centims höjd. Stenarna är mans och par mans.

Rundtomkring på ungefär 2 meters bredd har blifvit bortsläpadt stenar. Det andra är beläget alldeles nära Backas hemman på en berg afsats. Torde varit rundt men har genom omplockning förlorat sin runda form, så det nu är 6 mtr långt, 5 bredt och 60 centim högt.

Nivelax. /Nif. - Nifre. - / räknar inom sina gränser fyra kummel. Tre stycken finnes i Östergårds skog belägna närmare Tappo, än Nivelax. Väster om landsvägen något öfver

1 väst från förnämnda by invid en ängsinhägnad. Dessa är alldeles mossbelupna, hafva små gropar midti, dock ij ända två bottuet, förorsakade daraf att byns ungdom för några år sedan letat i dem, men hade ij påträffat något. Tre af dessa är alldeles fasti kvarandra, besta af kantiga /ij brutna / stenar af hästhufvudsstorlek, mata i diameter, den ena 9 mtr 50 centim, den andra 4 mtr 50 centim.

Det tredje är så beläget nära intui, att det bildar vinkel med de beskrifna. Detta består af en stor jordfast sten midti och omkring denna är samladt stenar af förnämnda beskaffenhet och storlek; den jordfasta stenen är ij hett och hållt betäkt af dessa utan står ungefär en meter ofrån, i motsatt led kan den vara 3 meter. Från detta situamda kummel synes stenar vara bortsläpadt, dock ij ända två grundar. Dess diameter är 8 mtr 50 centim, höjd 75 centim.

Nära intui dessa finnes mindre stenhoppar, mossbelupna. — Ijälpa stället, där

dena är belagna, är något högre än den angränsande ången, bevätt med höga träd, marken bättre fuktig.

På Frånbarsviden vid en åker, som hör till Löbergård finnes ett kummel öfverväst af träd; dess ungefärliga diameter 9 mtr 50 centim, höjd 60 centim. Midt i är en stor flak sten, äfven i är hela kumlet något flakt kanske två hvarf stenar; dessa är af hästhufvudsstolek, äfven större.

Galtarby har intet anmärkningsvärdt.

Porsnäs. Ett stycke norut från kyrkan nära ren, som åtskiljer Västmaniks ägorna från Porsnäs finnes en väldig massa stenar utefter ett ganska högt berg och bildar liksom en å; gropar finnes äfven flockade däri, har ej hvarken åsen eller groparne något gemensamt med grafkummel.

Häitis

Detta kapell består utslutande af skär

och i hafvet kringströdda vär, mest uppkomna genom evallgrus, som samlats mellan klipporna.

Förminnena är sj talrika på dessa vär, oaktadt i folketon existerar jättekast snart sagt i hvarje by och på hvarje ö. Detta mistforsband har uppkommit genom den stora mängd af rullstenssamlingar, som finnes i skärgården äfven på höga berg-åsar, såsom ock fallit är på fastlandet. Dock finnes några grafkummel eller bättre offerställen "uppförda på sadana stenhöpar, som samlats af sjösvallet. Utom dessa finnes stället där en kyrka och ett köns-hus (kappal) stått, äfven lämningar af en begravningsplats. Äfven sjömärken förekomma till utpekande af farleder, som ej mera begagnas, samt ^{tyännes} "jungfrudansar".

Om vi till först taga i betraktande Wänösa, så finna vi att där finnes i mängd rullstens samlingar, men inga grafkummel. Ungefär en varst från Västergård hemman på Vaskaviks malm, är en grupp stenhöpar

af oframnämnda beskaffenhet. Dessa äro ej belagna på berg utan uti berg skrefvor förenade genom en vägformig stensättning. En af delning visade i synnerhet likhet med grafkummel, hvarföre jag företog undersökning därmed samt med två andra som stodo i sammanhang med denna. Den förstnämnda bestod mest af mans stenar, men också mindre och större. Af undersökningen framgick att stenarna ej voro i någon den minsta ordning. Det egendomliga var dock att i dessa påträffades kol först på 20 ä 30 centimeters höjd, samt vid botten, som var vid ungefär 1 mtrs djup. Vid undersökningen blef klart att stenmassan fortgick utför hela backen oaktadt denna var mossobelägen, så detta ej genast kunde skönjas. Den undersökta delen var blottad till synyta, och såg därför ut som helt för sig, därjämte kunnig till synyta. I den mellersta afdelningen fanns endast ett hvarf stenar den östra bestod af små glatta stenar. Dessa blef ej helt och hållet upplöskad, endast en parå två

öfrer. Där fanns också kol, men ingenting annat. Utom dessa fannos ännu två stenhopar, nära intill, men alla i bergskrefvor och förnada. Efter dessa, så de tydligen ej ha något arkeologiskt intresse. Sammas fall är med ett väldigt stenros beläget 2 ä 3 varst ifrån Mellan-gård på en ganska jämn bergmalm, som också går under namnet "jättekast". Stenarna äro blocklika, samt mest flere mans. "Rösets" längd är 67 mtr, bredden 27, 7 och 19 mtr. På nora sluttningen af Långnäs rades också fannos "jättekast", men utgjorde ruststens samlingar i flere afdelningar. Mot detta på Traskön fannos likadana stenhopar ända till 6 st, alla i fördjupningar på berget samt delvis förnade, där mellan rösen fannos skrefvor, ty de äro delvis fyllda med stenar.

Polav. Afren här fannos i mängd stenrosen, men inget af betydelse.

Två fannos på själfra hemlandet, två på hemhalsholm, fyra på Norrö, af hvilka ett är

mycket lågt nämligen 75 meter, bredden varierande mellan 7 och 15 mtr.

På Halsökar, Tjykon och Garpon radis finnas "jitukast", min jag blef ej i tillfälle att besöka dem för det långa afståndets skull, och enligt beskrifning voro de af samma beskaffenhet, som oframnämnda. Öarna äro obeboddas.

Biskopsö har inga "jitukast".

Häitis Höjkländet. På "Högholm" eller "Vadholm" hörande till Skatas hemman nära kyrkan finnes lämningar, som ha tecken af någon sorts fästningsverk, men också finnes där på stenrosen, som hafva likhet af grafkummet. Holmen är ganska liten ungefär rektangulär formig och utgöres nästan helt och hållet af en enda hök bergshäll, som är högt på norra ändan, och bildar mot denna ända och midten en något sänkt jämn platta; men sluttar med afslutande sänkningar åt söder och övardera sidan, till den öfvergår till vatten linien. På östra sidan är stranden gräsbevuxen af-

venna spisar några buskar öfr. Mot norr är klippan träbrant och rak, men skjuter tvärs artificiella armar bestående af stora stenar och stick in i sundet mot "Högkländet", så de inneslutit en liten hamn. Dessa armar, folket kallar dem bovar, sägas ha varit mycket tydligare, men är för är ha de minskats. Uppå den jämna plattan finnes tvänne höj punkter gjorda i fyrkant af sten, öfren tegel smulor lysa fram; två af dessa äro låga, det tredje ganska högt. Alla äro öfren med en gräsmatta likaså den jämna plattan. Under denna ligger en början ungefär från halva holmen en usgräfnad, som fortgår ända till stranden. Dess längd är 25 mtr, bredden vid öfversta randen 7 mtr 50 centim, höjden 2 mtr; väggarna äro likaså belagda med stenar inmanngda i jord.

På s.s.o. randen finnes ett stenros 4 mtr långt 3 mtr 40 centim bredt, 54 centim högt. Stenarna utgöras af "skärf" sten, stora och mindre. På östra stranden också ett rov, höligen afsedt allra.

rundt, oaktadt diametern af en led är 3 mtr 80 centim af den andra 3 mtr 30 centim, höjden 40 centim. På norra stunden finnes några gräsbenena kullar af hvilka ett måter i längd 5 mtr, bredd 4.50, höjd 65 centim. (se unders. kummet).

Häitis Botskärr. På denna ö finnes flera reustens samlingar, men endast ett kummet af betydelse. Det är ovalt rundt med en fördjupning i midten, så att randen rundtomkring bildar en kretsförmig kullig vall. Kummet's längd i str. s. t. n. är 6 mtr 70 centim. — Hela ön består nästan utslutande af ganska höga klippor; det nämnda kummet är på en högre belägen plats, men i på de högsta häuarna utan likom angifven af dessa. Klävet är gletat beväxt rundtomkring med barrskog. (se unders. kummet.)

På Kroko finnes en ovanligt vidsträckt reustens samling med cirka 15 gropar uti; en af dessa har likhet af dem på Oro.

Eske, Boeske, Römske, Otterske, Halske och Yttersta betecknades såsom ågar.

de "jitekast", men på dem finnes endast reustens samlingar.

På Krosskärr finnes träne stenösen, som hafva tycke af grafkummet, men är smått i omfang och höjd. Det ena är på västra, det andra på östra sidan. — Det förre är uppfördt på nästan yttersta randen af en bärgsrygg, från hvilken är utiigt öfre hafvet. Riset fäster uppmärksamhet vid sig synnerligast genom sin form och den omvingsfuchet, hvormed det är ihoplagdt. Om det andra kan ej sägas detamma, och är har det blifvit icke medfaret under tidernas lopp. (se unders. kummet.)

Bole by. Afren här finnes en mängd reustens samlingar som gå under namnet "jitekast". Dessa äro belägna, antingen i bärgskrokor, eller hopade, emot bärg häuar, uti vrar och en finnes mer eller mindre tydliga gropar, alstrade antagligen genom vunningslystnas gräfningar. Endast den fördjupning som finnes i kullstens samlingen vid kyrkummet torde förskrifva sig från uråldrigare tid,

det benämnes också "offer ställe".

Åf tui Bole hörande var utpekad örn eller
 Florlandet såsom välet för ett oändligt ofantligt
 "jättekast" och väldigt skulle det vara också;
 om det vore ett dylikt, ty den massa af
 hafsvallet sammanhopade stenar, som där
 finnes, mäter i längd 165 mtr + 49 mtr / detta
 ej alldeles omedelbart i sammanhang med
 första sträckan / bredden 80 meter. På 40
 meters bredd är denna bågformigt i en fast
 stättning hopad mot en klippa, hvilket den
 betäcker och bildar en is, hvars hvardera
 sidor äro betäckta med stenar. Vid ena änd-
 ran på öfversta delen däraf mellan träna klipp-
 hällar höjer sig ett rundt kummel med en
 tjärdal lik trattformig fördjupning bestående
 af rundlade stenar af mörkbrun storlek och
 mindre. / se unders. kummel. /

Rosala, Wano, Tunnhamm ha inga graf-
 kummel.

Wano, Öiska är vidt omtalad, såsom ä-
 gande ett ofantligt "jättekast", äfven Gotthund

ommaner. Det i sina anmärkingar såsom
 varande af ett fartygs masts höjd / ! / men
 är också ett af de ofta förekommande kull-
 stens samlingsarna. Tjälva örn är mycket
 liten lag och kal, endast mot nord ändan
 höjer sig en klippa tui hvars fulla höjd
 stenmassan dock ej hopat sig. Dess dimen-
 sioner är s. s. v. 30 mtr, v. s. o. 20 mtr, höjd 2
 mtr 80 centim. Gropar finnes i denna, men
 ej af sådan beskaffenhet, som de på Öro, Böf-
 skar, Kytsundet och Krokö's I nu ifråga
 varande stenhop torde de uppstått genom
 grisel fångare; grislän lägger sina äggstrå
 ägg / mellan och under stora stenar, utan
 att göra något bo; ungarna fångas sederme-
 ra med kähpar i hvars ändor äro krokarsid-
 fastade; för att då bättre nä bytet vältras ste-
 nar undan där sådana finnes liksom här,
 sålunda uppstår gropar. På klippan har
 dessutom varit ett "ryskombel", tui hvars re-
 sande också mestadest vältras stenar.

Holma. I denna by finnes inget sten

grafkummal, men väl ett jordkummal af
6 mtr 40 centim längd, 5.50 bredd och 80 centim
höjd, men det dateras sig från en senare
tid / se unders. kummal /.

På Österkolholm brukande två samman-
by finnes en något rund enkel ring af stenar
7 meter i diameter. Byns befolkning säger att
krigsfolk i ofredliga tider på 1700 talet blif-
vit där begravet, och platum salunda märkt.
Ringen är placerad på norra sidan af ön
på en mot stranden långsluttande sandström,
och ej högt öfver vatten ytan; jordytan på
yttre och innesidan om ringen är fullkom-
ligt lika och ej högre ej lägre; en-
buskar och gras växer både yttre och inom
ringen. — En "jungfrudans" är radad på
sjöalfva. Holma hemlandet på en ganska
hög slät klippa.

Högåra. I denna by finnes alldeles
afantliga rullstens samlingar, uti hvilka
finnes en mängd välformade gropar. — offer-
ställen. En af dessa samlingar är belägen

på Namano ungefär 1/4 mil från byn / Stor.
En mark / vid stranden af ett berg i str.
s. t. n. På norra ändan finnes tre tydi-
ga gropar, hvars väggar är höjda öfver den
öfriga sten massan; denna slutar i en 90 me-
ter lång 5 mtr bred 80 centim hög arm; den
öfriga stensamlingens längd utgör 102 mtr,
bredd 25 mtr, höjd 1 mtr 50 centim.

Två af dessa öfvan nämnda fördjupning-
gar är belägna i södra ändan af den
nyss nämnda armen bredvid hvarandra och
är af 25 å 30 centimters djup den öfriga delen
af armen bildar en as. Den tredje för-
djupningen är belägen just där armen be-
gynnar; dess väggar är ej så höga som
armen; diametern från rand till rand ut-
gör 4 meter, väggarna höja sig ej mycket
öfver den öfriga sten massan; däri vä-
xer en aldrig tall, afren är den berusen med
mossa. Afren på södra ändan finnes
gropar, men ha ej väggar, som skulle höja
sig öfver sten massan.

På sjelfra bärget alldeles bredvid förenäm-
 dot stenmassa finnes ett sten röv nästan
 V rundt till formen och utgör de dimensioner
 ner str. s. t. n. 7 mtr o. t. v. 7.40 och höjden 75
 centim; har utiigt öfver västerfjörden. Ste-
 narna äro mans och mindre, samt väl
 och mindre väl rundade; ytan är ej
 fullt jämn, annars alldeles blottad (utan
 torf eller mossor / se unders. kummel).

Ett kort stycke åt söder från föregå-
 ende rullstenssamling finnes en annan belä-
 gen på ungefär samma bärghöjd mot hvil-
 ket föregående hopat sig. Denna är af un-
 gefär samma omfång som föregående, men
 lägre. En ordentlig fördjupning finnes däri,
 hvars väggrändöfrerstiger obetydligt sten mas-
 san; små gropar finnes några till.

Åt s. v. udden af Högeåra hemlandet
 finnes också en symmerligen stor stensam-
 ling längs slutningen af ett bärghöjd som den
 näst höjden af Lencamma. Åfven här
 finnes svallvägliga höjningar och sänke-

ningar andas från nedersta kanden uppåt.
 till massan bildar en plata med ungefär-
 ligen jämn höjd. På denna del finnes 12
 ganska tydliga och en del väl formade
 gropar, väggränden dock ej mycket öfver
 sten massan. Vid den af nämnda plata där
 groparna äro belägna utgör i str. s. t. n.
 40 mtr v. s. o. 45 mtr. Åfven på denna vidd
 finnes en lag af formig höjning och sänke-
 ning åt s. v. beroende fröliggen af det under
 varande bärgets beskaffenhet.

Utom denna uppmätta del sträcker sig
 sten massan åt hvardera sträckningen långt
 längre; åt söder kanske dubbelt längre, åt
 väster fler dubbelt, nästan öfver hela ön. I be-
 lä södra delen af ön synes utgöras af sam-
 manhopade stenmassor och grus oaktadt den
 är torf belagd och trädbevuxen dock så att
 stenar här och där sticka fram; ytan är
 nämligen i likadana afstuder, som den fullt
 synliga delen. Dessa osannade groppfördjup-
 ningar utmärka sig för bottnets och sidornas

jämhet och den markerade omring bränsmed
de tyckas vara gjorda då åter de gropar som
af röflyktuad eller nyfikenhet blifvit gräf-
da äro tvärs motsatta.

Kaasonäs och Kakskjela byar äro be-
lägna på samma ö; den förra i södra de-
len den andra i norda. I båda finnas
rullstens samlingar, synnerligast Kaasonäs.

Bland dessa må nämnas ett på vä-
stra sidan af Kaasonäs hemlandet n. n. ö.
om byn på Lasa mark. Röset består af
mindre väl rundlade ^{stenar} i längd 69
meter, str. s. s. n, bredden v. s. ö 55,50. Vid ena
randen finnes en ganska djup och stor grop,
rond diameter 5 mtr, djupet 1,20. Stenarna där-
vid äro välrundlade mindre stenar då de vid
de öfriga äro stora, flere mans. Midt i finnes
också en grop, men den sades vara opplock-
kad af en Bjerno bo; decutan finnes ojämn-
na gropar öfver hela ytan.

Mellan Kakskjela och Kaasonäs på
Östas mark finnes en skogsbäcke, som

utgöres af idel sten i evallrägliga afstär.
öfver vuest af skog och mossor.

På randen af denna vid ett berg finnes
en rund sten hop af för det mesta små
rundlade stenar. Där i fanns en grop men
blifvit för i lang tid tillbakalockad, men
hade därför varit kullrig. Dese diam-
ter 5 mtr, höjd 80 centim (se unders. kummel) X

Nära intill på en lag afstär af själf-
va bergit finnes också rullstenar, som äro i
förbindelse med dem i det föregående nämnda,
och bilda grunda släta fördjupningar.

Kakskjela S. s. v. från byn finnes på ett
ganska högt berg sten massor i flere afdel-
ningar bestående mest af kantiga stenar, fle-
re mans öfren mindre. I yttersta ändan, som
är belägen i ett horn som träme högre be-
lägna klippor bilda, finnes träme grunda gro-
par. Ett stycke från nämnda ställe har en
ungefär 9 mtr lang och 70 centim djup kanal.
Blifvit upplöckad, och enligt berättelsen skulle
brändt ben och kol blifvit hittadt; öfren jag

betade däri och fann kol smulor.

Ben torde där dock ej ha funnits. Stosamlingarna kunna ej vara "händers värk".

Polo: Åfren här finnes en väldig rullstens samling mellan träinne, berg och utefter slutningen af deteamma. Gropar finnes också men af oregelbunden beskaffenhet.

Riskopso: har ej några "jetukast".

"Jättegrytor" finnes i Kimito och Skütis ganska många. — I Kimito socken landet i Elddal vid grytiken 8 st. i Toderundvik i Österstugu ägor på jättegrytorna 3 st. af hvilka två ungefär 90 centim. a 1 mtr i diameter, den 3de belägen litet norrom dessa ungefär hälften mindre. Nära till den sistnämnda finnes dessutom i sidan af en bergs skrefva bred. vid svarandra träinne två boandta ussarf. ringar ungefär 2 mtr 30 centim höga och 1 mtr 30 centim breda samt ungefär 60 centim djupa

i bärget feylindriskt /

I Kragfjärd nära Toder by finnes träinne men ungefär hälften mindre ^{än} öfran nämnda. Nära till Dalsbruk finnes en ganska stor I "Kastanfjärd" enligt Gottlund på prästbostället ägor någon "åfren" på "Timojo" en mycket djup.

I Skütis på Bålslandet finnes flere af hvilka en isynnerhet fäster uppmärksamheten vid sig genom sitt djup och sin ringa diameter; dess djup är nämligen ungefär 2 mtr (50 centim), diameter 44 centim; att märkas är åfren att denna är belägen på öfrsta delen af bärget och ej vid afslutningen så som de öfriga af mig påträffade. Denna är belägen nära kyrkundan invid byggmästar Lindboms torp och alldeles nära till det därstädes befintliga "offerstauet". Djupmättet enligt nämnde byggmestars uppgift som engång tömt det "grytorna" är nämligen fyllda med vatten, stenar och rosk. Västerut från själva byn finnes en 3de till,

men är grundare, vidare vid mynnigen
och ej så precisa. På var långt uti haf-
vet rades också finnas.

På den ena af Furuholmarna finnes
alldeles nära stranden i brandten af bärget
3 st. fördjupningar, af dessa har en alldeles
form af ett badkar. Dessa äfven om ofriga
dylika anser folkiagen ha uppkommit genom
att jättrarna suttit dem.

Hällristningar från äldre tider torde ej
finnas i någon del af de angifna trak-
terna, men på många ställen är bokstäfer
och aratal af senare datum huggna i berg.
Bland dessa intager första rummet den i
Hütis vid Rosala kusten befintliga "num-
berkammaren," hvilket ställe också Gotthund
torde nämna i sina anteckningar. Ristningar-
na utgöras af vanliga bokstäfer ordet "IULIUS"
samt aratalen 1760 och 1765; ett stycke åt sidan
1780 och initialer. Dessa är inhuggna i
en klippvägg på Rosalänset vid Hölbaviken.

På Rök Öro finnes vid stranden i många
initialer samt aratalen 1773.

I Hohna by i bärget nära byn vid
strandens finnes initialer till några af
Mellengårds ägarne från början af detta
århundrade.

I Högsåra nära till Eks i en lag
bergs klack finnes en koma af denna form
 samt initialerna G B B jämte arata-
let 1792, nummen af den sista bätman i
byn.

Dragsfjärd, Hammarboda vid vä-
gen till Olmos finnes i en lag bergsklack
inristadt 4

I Rövik vid Kvarnåsen 1664 samt inristadt HH.

På Karlsholm Adolf Fredriks namnteckning
och 1752.

I Hertsbök på Signal bärget detta
stället har varit en signal station. Där-
get är ganska högt.

Västansfjärd. Gotthund säger att i Flö skog
en ryk. officer anträffat hällristningar, men

på orten hade ingen reda på något dylikt ställe, ej ens i gården där officerarne haft sitt högkvarter. Några andra riktningar förutom det i Kastkär, hvarem redan blifvit utlagf kunde jag ej uppspara.

I Hütis finnes tvänne jingfrudanseridena, i Bolax den andra i Holma by. De äro stenar radade i ringlar, och meningerna äro att gå mellan dessa så att man kommer in i det innersta och därefter bitta ut igen (se teckningarna).

I Hütis skär finnes äfven en mängd mindre sten hoppar, som allmänt bära namnet ryssugnar, och såges ryssarna i Krigstid uppfört dem till att grädda bröd åt sig. Dessa äro till största delen förstörda eller nedrasade; i några finnes icke några stenar, men låga, endast ett kvarf stenar. De äro nämligen ihopradade af vanlig gråsten utan något murbruk.

II

Åf de i det föregående uppräknade kummel blef jag i tvekan att undersöka endast ett fåtal. De därvid i dagen komna fynd voro ej talrika, men vittna om älder.

I Kimito sockenlandet undersöktes ett i Vreta by, beläget i Imis / Imeds / skog, samt två i Tjuda by, belägna på Parkas ägor.

Åf de i Vreta i Imeds skog befintliga kummel undersöktes det största.

Emedan kumlet tydligen syntes ha varit betydligt påbegynt undersökningen så kunde allt lösa stenar från kanten rundt om flockades undan, till man antråffade större stenar vid botten ytan. — Höjden uppmätt efter denna befunns vara 1 meter 60 centim. — Därefter bortogs stenar jämt öfver hela laget; härvid kunde iakttagas, att en i rundel

lodrät väggbyggnad ofraupå de nämnda stora stenarna vid botten ytan, två en höjd af ungefär 1 meter blifvit radad af flaka stenar, springorna riktigt kilade, dock be-
 fanns denna ej sträcka sig rundt om hela kumlet. Efter ^{helt} botten blifvit blottadt på of-
 van antydtt sätt, befunns det vara begrän-
 sadt af de nämnda stenarna vid botten ytan, hvilka bildade en fullkomligt rund ring. Stenarna däri voro de flesta sådana, att de erbjuda en flat konig sida utåt, samt äro nästan dubbelt längre än höga; några ha litet svält ut från sina ursprungliga platur. På sydranden var ringens botten på ungefär 1 meters längd, ej heller på nord-
 randen var den alldeles hel. Ringens dia-
 meter utgjorde 9 mtr.

Stenarna i kumlet äro två största de-
 len mans kuvar stonar, men mellan dessa fullt flisor af bruten sten.

Från ringen kunde ej sparas någon

annan ordning i hopställningen af stenarna än en på nord sidan från ena randen till den an-
 dra i bäge. Lager stencättning af samma be-
 skaffenhet, som den omgifvande ringen; mot sam-
 ma led sluttar botten ytan något så denna bågformiga stencättning torde blifvit hopstätt i akt och mening att förhindra ränning. För öfrigt tyktes att stenarna närmast botten voro ställda efter ringen i rundel, men några ordnade ringar eller annat bildade de ej, utan voro hopgyttade vid hvarandra.

Under en botten sten nästan midt på-
 träffades en benskärfa antagligen obränd, vid västranden en ganska stor ben pipa. Kol fanns på västranden ganska betydligt symmetriskt på ungefär en kv. meters vidd samt min-
 dre på en 3 meters sträckning längs sam-
 ma sida; dessutom obetydligt på spridda ställen. Utanför ringen midtemot, där my-
 ket kol fanns innanför, anträffades litet kol. Något metalle förmål kunde ej sparas.
Tjuda, Backas. Undersökning före-

togs med de två på bergsklacken be-
lägna, åtskilda endast genom få steg.

Först undersöktes det som blir till höger,
då man står mellan kumlen vänt till
Tjuda.

Randen togs först reda uppå, därpå
borttogs stenar jämt öfver hela laget. Öf-
verst voro nästan uteslutande 2 mans stenar,
under dessa ett hvarf vanliga mans kul-
ler stenar, ockrä större, därunder åter nå-
got större, men närmast bottnet alldeles
små. Då bottnet blifvit blottadt befanns
det samma vara begränsadt af samma
ring, som vid början af undersökningen
togs reda uppå och var 7 mtr i diameter.
Den bestod af stora stenar 3 och 4 mans,
några större och hafva kullerstens form,
så de ej bilda någon slät vägg af nå-
gondera sidan, samt äro ej placerade
alldeles tätt till hvarandra, men ringen
kan iakttagas mycket väl. Från denna
var främre stora stenar emot hvarandra

på 1 meters 80 centimeters afstånd. / den ena unge-
fär 1 m. i längd 50 centim i höjd / jämte
dessa voro mindre stenar i den ställning
att de kunde antagas för en "kristformig"
sammansättning, väggarna voro ej skarpt mar-
kerade, så man kunde taga bredden till 1 mtr
30 centim eller 1 mtr, ty äfven vid denna bredd
var en sten rad, dock mindre stenar än den
vid 1,30, hvilken är något böjd eller utsväld.

Från ringen och den sistnämnda inhäg-
naden fanns kol och sot öfver hela laget. Af-
ven under den största stenen, då denna lät-
tades, anträffades kol. Oberoändt ben anträff-
ades på nord randen, vid den yttre inhägna-
den två fina ben pipor, och inom den inre
en bögförmig ben bit med fara uti; brändt
ben åter anträffades ytterom den inre inhäg-
naden på väst randen, ganska nära rin-
gen; benmullorna voro på 1 m. 30 centim längd
och 80 centim bredd / det bredaste afståndet /
samt alldeles inmängda i jord, äfven fanns
därvid mer kol och sot; ockrä på nordranden

fanns mera kol och sot än på den öfriga delen af bottnet.

Bottnet var fyllt med stenar af mskohufvuds storlek, dock voro dessa ej fullkomligt invid hvarandra, samt voro städa liksom i rundel kring den kistformiga inhägnaden, oaktadt man ej kunde spörja någon tydlig ordning. Inom den inre inhägnaden fanns närmast bottnet små stenar radade invid hvarandra alldeles inunder väggstenarna. [Det andra nära intui på samma bergsklack belagna undersöktes äfven. Detta kunnul är på samma höjd som föregående, men placeradt på en litet upphöjd klack ungefär af kunnlets storlek. Kunnlets höjd är 75 centim. Stenarna däri äro betydligt mindre än i föregående, dock mest mans stenar. Efter det stenarne i behörig ordning blifvit borttagna, framstod åter tvänne inhägnader, af hvilka dock den yttre på nord randen var något bruten; hvardera befunnos vara ovalt runda. Den yttres

längd 6 mtr, bredd 5 ~~meter~~, ^{den} innes längd 2 mtr. 60 centim, bredd 2 mtr 30 centim. Afren i detta kunnul var 2 stora stenar emot hvarandra och emellan dem den inre af ovala ringen. Stenarna däri voro af mskohufvuds storlek och större, men mindre än hästhufvuden, och radade tätt intui hvarandra. Kol emulor anträffades öfver hela laget både inom och yttre inre inhägnaden. Inom den inre inhägnaden anträffades brända ben emulor på en längd af 1 meter 70 centim, och 70 centim bredd. Vid ena ändan af inre inhägnaden var en ganska stor flat sten och under denna fanns det mesta brända ben. Bottnet var belagt med stenar af ungefär samma storlek, som den inre ringen.

Dragsfjärd

Langvikby. På Langnas udden vid yttre randen af bergspeten är uppförd ett stort grafkunnul, hvarom redan i det föregående blifvit uttalt. Detta undersöktes, och påträffades därvid en väl bibehållen

lock af brons. Vid undersökningen följdes
såsom följer. Först togs reda uppå, om kum-
let begränsades genom någon ring, genom att
undanskaffa rundtomkring vid randens lö-
sa stenar, som tydligen hade rasat. Här
vid bemärktes snart att så var fallet, hvar-
för därmed upphörde, och stenplocknin-
gen påbegyntes från öfrsta ytan, jämt öf-
ver hela laget.

Stenarna i kumlet voro mest mans ste-
nar, endast ett mindre tal af knytnäfs
och 3 ä 4 knytnäfs stolar, till sin form
vor stenarna ej slättrundlade, men ganska
kullriga. I kumlets höjning kunde ej
sparas någon ordning annars än vid bottnet.
Den yttersta ringen är ej i sin helhet bibehållen,
den är nämligen bruten på några
ställen, och dessutom tyckas stenarna däri
ej vara utvalda, utan vara af alldeles till-
fällig natur. Själva bottnet består af berg,
hvari tvärt emot kumlets längd går en "skarv"
för djupning f

Den af ringen begränsade inhägnad.
Den mäter i längd 12 mtr 60 centim beräke-
nad från ringens inre kanter, från de yf-
tre 13 mtr 30 centim, bredden 11 mtr 50 centim
från de yttre, den inre 10 mtr 50 centim. Längd
sträckningen är n. n. o. t. s. s. o. välsad trol-
igen genom berguddens beskaffenhet, lika-
så längdens förhållande till bredden eme-
dan bredden af berguddens öfrsta yta
ej öfvergår kumlets.

Efter det bottnet blifvit blottadt, framstod
ungefär på midten af detamma en aflång
i hvardera ändan sig tillspetsande inhägnad
af för det mesta ganska stora stenar i rikt-
ning n. n. o. t. o. s. o. således tvärt emot själva
kumlets längd. Inhägnadens längd är 6 mtr,
bredden vid ingången / förststenarne / 2.30, 2 mtr
50 centim därifrån 2 mtr 70, räknadt åter 1 m.
från spetsen: 2.10, 2 mtr från spetsen 2.60.
3 " " " 2.20.

Från sydanden är inhägnaden 4 mtr
30 centim aflägsen, från Östra sidan 2 mtr 40 centim.

Västra ändan af den inre inhägnaden be-
står af betydligt mindre stenar än de öf-
riga, så man först ej märkte, att de skulle
tillhöra inhägnaden, ty denna tyktes i första
hand sluta åt väster, med träns flaka
på kant ställda ganska stora stenar bildan-
de liksom en port. Väggarna uti inhägna-
den äro ställda något snärar efter "skarfrön".
Ivalle ut ha de ej kunnat tillfölje af den
öfranka varande tyngden, emedan om nå-
got sådant skett, skulle väggarna näst
böjas inåt, ty de äro belägna vid randen
af fördjupningen.

50 centim. öderom den södra "portsten"
anträffades den nämnda dolken med få-
stet nedåt mellan mindre stenar som voro
närmast bottnet och i lutande ställning,
bittet hvilande emot en sten, samt däröf-
ver en större sten, dock så att dolken ej
på något sätt korsades; den lutning var
utefter inhägnaden.

Rummet innanför inhägnaden var

fyllt med stenar af ungefär $\frac{1}{2}$ miko.
hufvuds storlek, under och emellan dem
mudd. Öfranka de nämnde stenarna fanns
större stenar ungefär sådana, som betäh-
te det öfriga bottnet. På midten af in-
hägnaden, något åt öder anträffades en
gulmarra 40 centim i längd; denna var på
ens ändan / västra / något bred, men af-
smalnande snart, och bildade en rund
arm med rundliga 3 centimeter i diameter.
På denna massa skars tvärt af reptis däri
hål / på längden / af tjock knoppnälsstor-
lek. Öfranka nämnda massa nästan in-
detrumma anträffades 30 små runda benbi-
tar med hål igenom liknande ryggsidor
af något litet djur. Kollimulor och rot fanns
öfver hela ytan, såväl inom den inre in-
hägnaden, som själva ringen, dock mindre
på sidorna. Muddin inom inhägnaden var
fuktig, tillfölje därpå att vatten runnit i för-
djupningen, och trödiget vallat den inom
inhägnaden varande massans förskämning.

Östra ändan af inhägnaden fanns en stor
 något flak sten, men under densamma ~~fanns~~
 ej anmärkningsvärdare än kol. — Den inman.
 för inhägnaden befintliga fördjupningens
 djup är 75 centim. sedt öfver kantsten, dess höjd
 åter 34 centim. Den norra portsten är 80 centim
 lång, 50 hög, 35 tjock, triangel formig, spetsen trub-
 big; södra portsten 75 centim lång, 60 centim hög,
 25 tjock, ungefär samma form som föregående,
 dock mera fyrhörig. De stenar funnas i in-
 hägnaden stora, än portstenarna, dock ej till
 längd eller höjd, men annars större. Inhäg-
 naden bildar ej någon slät vägg hvarken ut-
 åt eller inåt ty stenarna äro af obestämd
 form. De uppmätta äro de flakaste, de öf-
 riga äro mera rundade oaktadt de också
 hafva slät sidor.

Öfver den stora kant port / stenen, i hvars
 närhet dolken var placerad, fanns komadt
 på den inre flatsidan små runda gropar,
 nästan i rader af 2 centimeter och mindre,
 diameter och samma djup. ^(24 st.) Själva stenen

var till sin yta skroflig, ej häller någon
 hård stenart.

Utänför den inre inhägnaden anträffas
 des öfver hela bottnet kolmular, sot och bränd
 jord, men ej ens tillstymmelse till ben. Stenar-
 na därpå voro ej i någon annan ordning
 än att de voro placerade tätt till hvarandra
 öfver hela bottnet.

Den yttre ringen har ej fullkomligt rund-
 form; den är från sidorna, liksom tuctryket,
 och tillspetsar sig mot norr eller n. n. o. unge-
 färligen i samma proportion, som den inman-
 för ringen befintliga inhägnaden. Möjlighet
 förefinis att stenarna skrummit något på nord-
 sidan, emedan bärget är sluttande, där de
 nu stå, och spetsen bildats till följe, därpå.

2 mtr 50 centim från spetsen är afståndet
 mellan sidorna 9 mtr bredt vid denna bredd,
 och förstnämnda afstånd från spetsen diam-
 tralt taget, böjer sig hvardera sidan tvärt
 mot spetsen, så hvardera sidan därvidlag
 bildar en trubbig vinkel; afståndet från

spetsen till dessa horn punkter utgör å hvar
dera sidan 4 mtr 80 centim.

Hela omkringen utefter ringstenarna ut-
gör 40 mtr 30 centim.

Käraby. Midt emot på andra sidan
om Långviken är "Trollkulla" och Jordbrors torp
beläget, hvarest de fyra grafkumlen finnas.
Af dessa undersöktes ett, nämligen det, som
är alldeles nära till torpet. Undersökningen
gen utfördes såhunda, att stenarna begynte
bortlagas från öfversta ytan ända till bott-
net, ^{och} staldes utom randens. Bortlagningen sked.
de jämt öfver hela ytan, dock så att först
mindre och lösa stenar borttogos, därefter
de stora, sedan det märktes att de ej stodo
i någon ordning i förhållande till hvaran-
dra. Stenarna voro blandom från ytan ända
till bottnet stora och mindre, mindre
än mans och får mans, stenarna på bott-
net voro af samma slag, form och storlek,
som de, hvilka blifvit upflöckade. De un-
dersta stenarne voro alldeles inringade i

sand och muld, endast öfversta spetsarne,
voro synliga; någon inre eller yttre inhägnad
kunde ej spåras, således hvarken "Kista" eller
"ring". Stenarnas var bottnet alldeles fullt
med stenar tätt intill hvarandra och kan-
ske placerade något i rundel. Möjlighet
förefinnes också att botten stenarna ej voro
alldeles orubbade, emedan stället var så fukt-
tigt att t. u. då en sten upplyftes, fylldes
den af stenen kvarblifna groppen med vat-
ten, desutom hade kumlet blifvit omrubbat
vid ena sidan.

På botten stenarna upprättsades
anträffades på midten kerus bitar, in-
gen anmärkningsvärdt stora sten fanns vid
midten eller annorstädes bland botten ste-
narna. Dessa sträkte sig i längd ^{i riktning s. t. v.} 2 mtr
70 centim, i bredd 1 mtr 75 i riktning s. t. v.
På nämnda vidd af kruka följde under-
detsamma i linie s. t. v. en strinna af
gulnadt benftrögen af fukt. Detta fanns
då och då i bitar, desumman i gulupplöst

massa, men mjukt, fuktigt; i närheten på samma sträcka anträffades betydliga hvita bensmulor, som ofta endast lyfte fram i den mörka mullens, som hvita sandkorn; förfrigt voro såväl krukkbitarne som bensmulorna inblandade i sot och kol blandad muld. Krukkbitarna voro på den angifna viddens på 45 centim djup och nästan i en fortättning, men mest i flakor af centimetr kvadr. bitar; en den största kunde man dock se i ungef. 20 centim höjgd, men var så krossad och förfaren, att det ej kunde se på upp helt, oaktadt den största försigtighet; samma var fallet med alla större bitar, ej ens den minsta tillstympade till Karl kunde spåras. Att bensmulorna voro under krukkbitarna ger vid handen, att den aflidnes kvarlefvor blifvit betäckta med krukkbitar, som ursprungligen kunnat vara större, men krossats genom de ofranpå placerade stenarna.

På 26 cm djup västigare. påträffades åter kruka och ben därunder samt obetydligt kol; på samma led anträffades inärke-

ten af kruka och obrändt träne. obetydliga skärfvor brändt ben. På n. v. randen påträffades också här och där brända benskärfvor samt några små krukkbitar; på samma led fanns en något stor sten, den största i kumlet, och under denna ~~en~~ kruka, obrändt ben och kol i massa, äfven en liten bit brändt ben vid sidan af stenen. Afven på ostidan anträffades några krukkbitar. — På norra randen, där man trodde endast skulle finnas obetydligt nedrasad sten, påträffades, då dessa upptogs, fullt med jord och under jordlagret stora stenar tätt vid hvarandra liksom vid det öfriga bottnet; då stenarna borttogas anträffades kol och sot, samt på ungefär 1 mtrs höjgd, 10 centim bredd, riktn. v. S. O., dock ej flukomligt i en fortättning brändt ben så i smulor, att man såg endast hvita prickor i jorden ~~en enda i bl.~~; deutom på två ställen obetydligt gult ben. Midt i det brända benlagret påträffades en kruk bit af bättre

tillväckning. I närheten af denna sträcka
 påträffades en rund ben pipa, kanske på
 gult ben, denna syntes vara obränd. — På nord-
 östra sidan påträffades fortfarande obränd
 ben i rundel mot östra kanden, oaktadt i
 omedelbar förättning från föregående. På
 denna sträcka påträffades gult ben midt i
 och på hvardera sidan bitaktigt, samt
 då och då en krukbit. Dock är att mär-
 ka, att bensulorna ej voro i omedelbart sam-
 manhang, utan något spridda på en yta.

7 Flintstenen af 6 mtr 40 centim. i längd och 1 mtr 40 centim.
 i bredd. På nordöstra hörnet var benmassan
 här och där på tätast. Men sot antäffades på denna del
 botten af kullen ett lager ända till 10 centimeters tjocklek.
 ca 5 st. En pastor Oblom, kapellan i Dragsfjärd, seder
 medföljer ha hittat krukbitar från det på sluttnin-
 gen af kullen belägna. Han hade letat vid
 ena sidan af kumlet.

Hammarboda by. Undersökning fö-
 retogs med det kumlet, som är beläget mel-
 lan de två stora och addeles nära intill

det. Hvarifrån pastor Kemnerström hittat en krus-
 ett. Det hade legat närmast två hands
 att undersöka detta, men i byn fannas
 tungång på så stor arbetskraft, som skulle
 erforderats att grundligt undersöka detta.
 Det ifråga varande kumlets dimensioner
 är: diameter 9 mtr 50 centim, höjden 75 centim.
 — Undersökningen utfördes sålunda, att
 stenarne från öfversta ytan börjades bort-
 togas jämt öfver hela laget, dock med
 åktgifrande om stenarne skulle bilda nå-
 gon ordnad sammansättning. Något dy-
 likt kunde dock ej sparas innan bott-
 net, och äfven därvid var detta kumlet
 ganska vanlottadt. Någon hel ring an-
 träffades nämligen ej, men några stenar
 tyda dock på genom sin ställning, att de
 äro lämningar af en ring oaktadt den
 blifvit bruten, så finnes vid nordostranden
 sju stora stumar radade bredvid hvaran-
 dra i bage, på noma sidan par tre i sam-
 ma ställning och passande in i samma.

bågformiga linie, samma färd på syd-
 den, där 5 stenar på samma sätt placerade
 passas in i samma bage; innanför denna
 med luckor behäftade ring framstod ett höm
 dock ej alltför skarpt markeradt, som tyd-
 de på, att det möjligen varit en del af
 någon kistformig inhägnad. På stället hörs
 i gamla tider flera gånger plockats och
 sökts så den ursprungliga ordningen kun-
 nat rubbas. Diametern efter de summa
 kantstenarna utgör 8 mtr.

Stenarna i kumlet voro mindre välrund-
 lade så godt som kantiga; öfverst ett be-
 ger stenar af ungefär hästhufvudsstorlek öf-
 ven mindre, så följde blandom med större
 förenämnda storlek 7 stenar af knytnäfs och
 2 och 3 knytnäfs storlek.

Vid undersökningen kom ej i dagen nå-
 got reellare fynd än benbitar, och öfren
 flere af dessa torde datera sig från en se-
 nare tid allt sluta till af deras lägen i
 kumlet. Först anträffades en tunn ben flisa,

lyo till färgen och på endast 36 centim. djup.
 Nästan alldeles vid randen påträffades en fin
 benpipa ratten inifrån, ungefär 2 mtr emel-
 lan öfren något så när vid randen, un-
 der en sten en grofve benpipa, en två me-
 ter emellan hittades åter en benpipa, så
 åter en. I närheten af nästista benpipan,
 anträffades en kol bit som på andra si-
 dan ej var alldeles förkolnad, endast ratten.
 En rund benbit med "uddar" anträffades
 på östra sidan. På alldeles gamla ben-
 bitar anträffades på västra sidan i sam-
 ma linie som de nämnda, men öfrån på
 bottenstenarna. Kol fanns öfver hela bott-
 net. Nära till hörnet påträffades utom
 alldeles vid bottnet, som holigen måste vara
 en häst; ej långt från den nämnda fann man
 arman, men som dock är betydligt mindre
 än förstnämnda. En näfver smula, blef också
 synlig i närheten af tänderna. Att märkas
 är att kol ej fanns under stenarna, utan
 är deras vid jordytan, och denna står

ungefär i half höjd med botten stenarna.

Rovikby. Undersökning företogs med det midt emot Skumbeln "varande" aflångt kumlet. Detta omgafs ej af någon skarpt markerad ring; endast på ena ändan och något utesfter sidosida finnes större stenar placerade vid hvarandra utmärkande, sålunda yttersta randen dock bildade dessa i någon ordnad slät ringvägg.

Stenarna i kumlet voro öfverhufvud ej stora, ej heller var kumlet högt. På Östra ändan fanns tvänne hvarf stenar, mera mot midten endast ett hvarf; därefter åter först nämnda mängd.

Vid sten upptäckningen befanns att några stora stenar voro placerade på bottnet men utan någon ordning, annars fullberätt med mindre stenar såsom öch 13 öfverhufvud. Bottnet genomletades noggrant, men där kunde ej spåras något annat än kol, dock med den öktänad, att där det var tätast af kol, där var stenlaget tunnast. Sjön

antäffades där stenlaget var tunnast en träd stubbe som var brunnen vid roten. Detta gaf således tillkänna att på sten massan varit sed under en senare tid. Men genom undersökningen framgick och att ett kol i kumlet ej kunnat abstras genom endast en öfrån på det samma anstald brasa, utan måste stenar blifvit vältrade öfrer kol smulor, som lägo närmast bottnet. — Samma fortätt ring med nämnda kummel med endast ett kort mellannum fanns en annan ungefär två fonn och höjd likadan sten samling, men ännu mera markerad. Vid undersökningen därpå framgick att dess högsta höjd var 16 centim, som tillika var midten, på ändorna endast 18 centimtr; någon ordnad ring kunde ej spåras ej heller någon annan ordnad samman sättning, ej heller påträffades där något anmärkningsvärdt.

Ytterkulla by. Kumlet s. o. om byn undersöktes. Först flockades varsamt undan lösa stenar rundtön, som syntes vara med.

rasade för att få reda på yttersta ringen; denna antäffades också mycket tydlig hopfogad af ganska stora stenar, stora an de i kastet varande med få undantag när. Till stor del bestod ringen af flata släta stenar, radade bredvid hvarandra, så de bildade en välgjord ringvägg. Ungefär på två mtrs afstånd var väggen något afbruten, endast några kantiga stenar fanns i samma riktning.

Efter det yttersta randen blifvit uppdagad på sätt ofran angifvits, begynte undersökandet af stenarna från öfrsta ytan jämt öfver hela ytan så till vida att först stora och mindre stenar borttogos och därefter de stora, så snart man märkte, att de ej bildade någon ordnad sammansättning. Efter det bottnet sålunda blifvit blottadt, framstod den redan nämnda ringen fullkomligt tydlig. Nu uppmättes kumlet enligt och befunns längsta afståndet n. n. o. t. s. s. o. vara 12 mtr, bredden 10 mtr 50 centim, ring-

stenarna inberäknade. Förfrigt hade detta kumlet en egendomlig och från öfriga kumlet afrikande form, då vi taga i betraktande bottnet såsom sådant; däri befunns nämligen vara uppfördt tre ringar innanför den nämnda, och ovala i samma förhållande som den omgifvande. Den stora af de inre ringarna går jämt på 2 mtr 15 ä 20 centim afstånd från den omgifvande, men består ej af så flaka stenar som denna, och är ej fullt slutet ty att n. v. där ändarne borde sammanträffa gå de omhvarandra alldeles utefter hvarandra, och bilda sålunda en dubbel ring på ungefär 3 mtrs afstånd. Den innersta går på 1 mtr 70 ä 90 centim från föregående. — Stenarna i kumlet äro för det mesta stora stenar afren stora och till sin form kantiga, kuber stenar; ett mindre tal fanns bruten sten och af så löst stendag att de splittrades vid kastandet. 3 stycken fanns mellan den yttre och innersta ringen i en försättning ungefär 1 meter höga och långa, den

3de stuinestone. $1\frac{1}{2}$ mtr lång, 1 mtr hög.

Mellanrummet mellan de två förstnämnda ringarne var fulltatta med stora stenar, mellan andra och tredje med något mindre och rummet inom den innersta ringen var betäckt med ännu mindre stenar, så stenarnas storlek var störst vid randen och aftog jämnt mot midten; dock var öfver de midtersta (innersta) ungefär af mskohufvudsstorlek. Vid genomletandet af bottnet anträffades öfver hela ytan rot och kol, samt under den största af de stora stenarna en mindre sten som på ena ändan var slät arbetad, men för resten fullkomligt oregelbunden; ben eller annat anmärkningsvärdt anträffades ej.

Själva bottnet var mycket ojämt; mitti genom detamma från s. v. t. n. o. går en djup farä / "skarv" / fylld med jord och sten, dock ej till jämn höjd med de omgifvande kanten, utan bildar en djupsänkning, som kanske vällats af den öfvanpå hvilande

tyngden. Den innersta ringen är ej sammanfatt på bärget utan på jord och mindre stenar. Hvarmed farän är fylld, så ringen är på jämt botten utan i den nämnda sänkingen. Sj häller är den mellersta belägen öfverallt på berg, utan är på s. o. randen belägen på ett lager af jord och stenar.

Västansfjärd.

Norlammala. Tränne kummet undersöktes i denna by, belagna i Lillskogen.

Först undersöktes det runda; uppflockandet begyntes från öfversta delen jämt öfver hela ytan. Någon ordning i uppförandet spårades ej för än vid bottnet, som befanns vara begränsad af en ring af stora stenar, flere mans, radade intill hvarandra.

Förinnanför denna funnos på bottnet en sammanfattning af stenar, som till sin storlek var ungefär likadana, som de i den omgifvande ringen, men de utgjorde ingen tydligt i häller någon fullständig ring, ty n. o. randen

bildade en afundad spets; en möjlighet för-
refinnes dock att stenarne skrummit från
sina lägen ty botten sluttar något åt väster,
och att oregelbundenheten vallats därpå. Bot-
ten är i annars häller jämt, utan har en för-
djupning innanför inre ringen. Efter det bott-
net blifvit blottadt uppmättes det äro och
befanns dess diameter vara 6 meter med rand-
stenarne inberäknade. Den inre ringens, som
antagligen bildat en ring, diameter var åt m.
led. 3,70, en annan 3,60. Stenarna i den inre
ringen voro i radade så nära hvarandra
som i den yttre.

Stenarna i kumlet voro alltigenom mans
stnar, dock äro sådana som mskohufvuden
och således mindre än ring^{sten}arne. Botten-
stenarna voro i fullkomligt fast i hvaran-
dra, synnerligast mellan den yttre och
inre ringen, innanför den inre åter var
detta mera fallit.

Vid botten anträffades ingenting
annat än några brända ben bitar, och sot

eller kol sågs ej ens tillstymmelse till. Ben-
bitarne voro på följande sätt belagna: under
en af den inre inhägnadens stora stnar var
en ganska stor ben bit, en, likaså flak, men
liten skrota. Jeason en knapp under en min-
dre sten vid kanten innan för inhägnaden.
Tessutom mellan stenarna vid botten trån-
ne bitar.

Skolbarn, som bo i närheten, berättade att
de hittat en ungefär kvarters lång benbit
i gropen, som i tiden blifvit flockad.

Gropen har ej kunnat uppkomma ge-
nom nedrasande, emedan denna ej var be-
lägen där fördjupning förefanns i botten,
utan vid randen af densamma.

Det andra kumlet var ej rundt utan
af långt, rektangelärt, dock så att andra än-
dan bildade en trubbig spets. Stenarna däri
äro i allförestora, några större än mans, dess
utom funnas små knapper stnar likasom
till fyllnad i mellanrummen mellan de
stora. — Yttre kanten till kumlet är utpekad.

genom stora stenar; dessa äro dock ej raka, de fullkomligt fast i hvarandra, i den mot spetsen motsatta ändan är kanten ej fullt hel. Innanför denna inhägnad kunde ej spåras någon ordnad sammansättning, endast tyktes, som denna skulle varit delad i trämme afdelningar genom stora stenar. Af dessa var den östra fylld med mindre stenar, den västra med stora, två och med flere mans, men utan ordning.

Längden i riktning n. v. t. s. o. är 7 mtr 50 centim, bredden 2 mtr 60 centim och 3 mtr.

Efter det bottnet blifvit blottadt upptäcktes därpå några kol smulor, äfven anträffades några ben bitar, men deras längden var så att de mycket väl kunna komma efter åt. Något annat påträffades ej.

Det ena af de i Simas belagna rösen undersöktes. Då de öfversta stenarna bortkastades kvarstod en fyrkantig inhägnad af förtädesvis stora stenar. Innan-

för denna voro stenarna i ingen ordning, utan kastade hvar om buller så att de belägte bottnet, som bestod af bärgr. Stenarna voro mest flakor såsom bruten sten. På bottnet fanns ganska betydligt kol, men ej ben eller annat anmärkningsvärdt. Riset, samlades ihop efter skedd undersökning. Dessa nära hvarandra belagna rösen äro nästan vid yttersta randen af ett mot stranden långt sluttande bärgr.

Hütis

Kyrklandet. Redan af det om Hög- eller Hedaholm i föregående afdelning sagda framgår att nämnda holme intager en bemärkelsesvärd plats ibland fornblänningarne på dessa trakter. Trämme sten rösen och ett jordkunnel undersöktes där. Dessa äro belägna ganska nära stranden ej häller alltför högt ofvan om vatten ytan. Den öfversta och viktigaste delen blef öförd. Rönholm, säges från den öfversta upphöjningen ha fört två Hö-fors en fjfts med ben; han hade kommit

öfver dem genom att gräpa en liten grop i kumlet.

Underiökningen bragte i dagen följande. På s. s. o. randen hade kumlet åtminstone några mera rektangulär form, dess längd utgjorde 4 mtr, bredd 3 mtr 40 centim, höjden 54 centim. sett mot v., mot o. så godt som jäms kelfipan; kumlet var nämligen ej på någon jämn plan. — Efter det stenarna blefrit borttagna i behörig ordning framstod på västra ändan af kumlet lämningar af en dubbel ring af stenar ganska nära hvarandra.

Åf de hvarvarande stenarna i ringarna kan man ej med fullkomlig säkerhet sluta till, om de ursprungligen bildat en rund eller kantig inhägnad, men mera skäl förefinnes dock för det antagandet att den varit kantig, emedan stenarna boja sig utefter rösets kant åt öster på sidan, men finnes ej mera kvar ens på denna sida hel och hällen och på de två öfriga sidorna finnes ej ens tilltydligt melu till någon ordnad sammansättning. En

egendomlighet förekom i detta kumlet, som ej existerat i de öfriga, nämligen att mellan de tvänne raderna stenar, som utgjorde lämningar af de nämnda ringarna, fanns mycket kol, till och med kvarlefvor af ett förkolnat och mycket träd, fyllande det mellan hvardera sten raden varande rummet, samt något brändt ben.

På norra randen nära två dar den ordnade inhägnaden tog sin början besto tvänne flaka stenar stå på kant på 75 centim afstånd från hvarandra, samt flaka stenar på ändan bildande en slät bakvägg. Från denna inhägnad fanns mycket "bruk" blandad heraf tegel smulor, några ben bitar och en fågel skulla, samt för västen feld med samma sorts stenar, som föröfrigt förekommo i kumlet. Dessa äro kantiga och två sin storlek varierande, dock ej större än mans. (börde?)

Ben bitar fanns i kumlet ymnigt och detta ej endast vid bottnet utan ättigenom

mellem och under stenarna, samman-
mångda med kol och tegel smulor. Själf-
væ bottnet, som utgöres af berg, är juu-
komligt obrändt, men stenarna synnerligast
de öfre äro brända samt omgifna af ask-
blandad muld. En järn bit, liknande
kläppren i en spingla, anträffades vid västra
ändan af röset i de undre lagren.

Det på östra stranden varande röset har
antagligen varit rundt, men genom tiden äro-
kan förlorat sin ursprungliga form. Dess
dimensioner voro att en led diametralt taget
3 mtr 80 centim, att vertikalt led 3 mtr 30
centim, höjden 40 centim. Efter det de öfre-
sta stenarna blifvit borttagna framstod
på östra randen lämningar af en ring
kopsatt af stora stenar, emot hvilken
fanns kol och murket träd; detta ger
tänkarna, att kumlet varit uppfört på
samma sätt som föregående. Stenarna i
kumlet voro för öfrigt ganska små. Bott-
net, som utgöres af berg, var på ett ställe

tydigen brändt, därpå fanns också tydigt
kol, öfren så på några andra ställen; des-
utom anträffades vid bottnet betydligt järn-
slagg, samt gullglittrande muld. Ben på-
träffades ej.

Öfren det på norra stranden beläg-
na torf belupnas kumlet undersöketes. Dess
dimensioner voro: längden 5 mtr, bredden 4,50,
höjden 65 centim, formen öfverhufvud något
obestämd. — Vid torfrens borttagning befanns
kumlet bestå af muld och ej af sten, så-
som det först antogs. Vid gräfvningen på-
träffades strax under torfren ett stort te-
gel: djupare, tegel smulor och någon sten.
Sluttigen påträffades en inhägnad, samman-
satt af ganska stora stenar; dess bredd längs
bergkanten var 3 mtr, den sidan som vetter
åt stranden 2 mtr 60 centim. — Rummet inmar-
för inhägnaden vid bottnet, som allt utgjor-
des af jord, var fullsatt med mans stenar,
mest kantiga, några rundlade. Under dessa
fanns bräcken kol eller ben, eller annat av-

märkningsvärdt. Men ytterom inhägnaden fanns kolmullor på norra, västra och södra sidan samt på ännu sidor murbruk och tegelbitar. En obränd ben bit anträffades på östra sidan ytterom inhägnaden i murbrucks och tegelguss lagret.

Bollkärr. Det runda kumlet med fördjupning mitti undersöktes. Öfrast däri var något större rundlade stenar; därunder fult med knapper sten, äfrenledes rundlade, dock så att då och då större stenar stäck fram, men utan ordning. Efter det bottnet blifvit blottadt befinns det utgöras af en slät kullrig klipp-häll utom en liten urholkning på södra sidan af naturen bildad, fylld med mindre och mindre stenar. Bottnet omgafs till det närmaste af en inhägnad sammansatt af vanliga stenar. Såsom en sten i denna ingick ett stort block och skjöt öfrer med sin andra hälften innanför ringen. Inom inhägnaden kunde ej iakttagas någon sorts inhägnad, endast att bottnet var betäckt kretiformigt af ett lager af större

stenar; visserligen fanns innanför åt n. o. en höfsättning af stenar, som tydde på ett höm, men tvifligast så ställda för att förhindra rasning, emedan nedanför finnes den nämnda sankningen i bärget. Kol och sotblandad mudd fanns så godt som öfrer hela bottnet, men ben eller annat anmärkningsvärdt sågs ej tecken till ens.

Da' bottnet såsom blottadt uppmättes befunns det vara i riktning o. t. v. 5 mtr 10 centim, s. t. n. 5 mtr 30 centim. Kumlets höjd 60 ä 70 centim. Under hömstenarna fanns intet. Fördjupningen i midten på kumlet i dess orörda tillstånd kunde ej ha varit genomgripen i bottnet emedan den var åt sidan.

Efter det kumlet blifvit undersökt och igenkastningen skulle begynna observerades bland de uppkastade stenarna en sten, uti hvilken var inbyggna 8 gropar samt fyllda med något lötare, ännu än jämföra stann. Föröfrigt var stenen af vanlig stenart, till sin form & skönhet, mäter i längd

Des!

25 centim, bredd 20 centim. Stenen måste ha varit bland de understa i kumlet, emedan den var bland de öfversta som blifvit uppkastade, jämte denna observerades 2 andra, som hade borrarade gropar; den ena triangulär formig den andra rundlad flat.

De gropar på den triangelformiga hade ett djup af en tum och blef fyllda af pekfingerspetien, det 4 och 5te grundare. Dessa synnerligast den förstnämnda tyda på en offer sten. Stenarna voro så öfverhöjda af muld och dam, då de upptogs att man ej observerade något annärningsvärdare på dem. Den förstnämnda nedtog de öfriga rättes tillbaka i kumlet.

Ut. norr och väster nära till det underökta finnes sten hopar af alldeles obeständ form närm redan i det föregående är utlagd. Afren de blefvo omröda och därigenom förmärktes att de synnerligast det västerut belagna sträkte sig långt utöfver det synliga, ty det var öfvermulet med

torf och ungskog. Men äfven i dessa anträffades kol smulor.

Korskar. Undersökning företogs med de trä på bergsklackarna befintliga rosen. Den på västra udden befintliga var särdeles omsorgsfullt uppförd. Tidorna och synnerligast ostliga ändan, som var välbehållen, väckte uppmärksamhet genom sin ordnade sammansättning; vid närmare betraktande kunde man spara, att det hade form af en farkost med rundlade stävar. Afren utgick från ostliga ändan några stenar i rad, litet böjdt mot ändan, lika som en fånglina. Vid undersökningen bibehölls kanten så högt som möjligt, samt återställdes i deras förra skick vid slutad undersökning.

Efter det bottnet blifvit blottadt be-
fanns det vara öfverdraget med ask eller sot blandad fuktig muld, hela kol kum-
de ej sparas. Vid genomletandet af mulden anträffades däri en korskar, en mjuk

skönad benbit, fiskbjäa jabbors, benbitar, af hvilka några likna tänder.

Den andra innehöll intet anmärkningsvärdt, ej heller var den förfärdigad med samma omsorg, visserligen fanns stenar atminstone ett kvarf, som bildade en rundlad inhägnad, men dessvidare ordning märktes

g. Böle, Öro Kumlet, som var beläget mellan de två klippbackarna, undersöktes. Först uppkastades en kanal bredvid kumlet i sten massan, som förenade bägge backarna för att utrona, om i detta rum skulle kunna sparas någon ordning d. v. s. i jäifra grundn för kumlet. Genom kanalen kom ingenting i dagen endast att stenarna voro en oordnad massa af kullsten varierande till storlek, till och med små som knappersten. Jäifra kumlet är ihopradadt öfver hela ytan ytan och fördjupningens yta med stenar af ungefär mikohufvuds storlek och mindre, under och emellan dessa förekom

mer en mängd knytnäfs stenar. — Under sökningen företogs så att först små och lösa stenar, därefter större och fastare belägnar kastades undan, då man ej kunde spara någon som häst ordning i deras sammanshopande, till bottnet var blottadt, härigenom framgick att vid sammansättningen af detta kummal ingen annan metod användts än att stenar sammanshopats i rundlad form utan att randen blifvit markerad med någon ring af stenar eller någon inhägnad uppförts vid bottnet. Detta åter utgöres ej såsom först var skäl att antaga af den i kring varande stenmassan, utan af en glatt klippback, som omiskämmeligen blifvit glattad af hafsvallet. Backen var dock ej slät öfver hela bottnet, utan gick genom detta en af naturen danad beständ färd i riktning v. s. v., såsom också var glatt till sin yta. Föröfrigt slutlade det något åt s. v. och ost. Hvarvid slutningarna voro fyllda, den östliga med knytnäfs stora stenar den s. v. äfven

med stora. Den nämnda färan var fylld med mest knytvalsstora stenar ofranpå hvilka fanns grus i jämn höjd med kanten. Vid den skarpare krökningen af färan var en större flat sten. I denna fära fanns intet anmärkningsvärdt. Bottnet var i jämn höjd med den omgifvande stumman.

Vid undersökningen påträffades då och då benbitar bland annat en fogelskalle och efter det bottnet blifvit blottadt, upptäcktes på väst sidan utefter klippvägen egendomliga benbitar afrensom taggar, på samma bottenhåll, som det nämnda benet var, fanns också näfver smulor. Äfven på öfriga stället af bottnet anträffades näfver. Hol kunde ej sparas det minsta.

Fördjupningen i kumlet torde kunna anses vara med afseigt gjord. Detta stöt jag af den förvånansvärda jämhets och precision, som råddes i väggarna. Ett någon nedräkning räddat gropen har ej skal för sig emedan den rakte ända ned till bottnet så när, som på

en sten af mskohufvudsstorlek, och föröfrigt kunde ej sparas det minsta spår efter någon sorts byggnad som skulle kunnat falla in och såhunda välla grop. Fördjupningens vidd diametralt taget vid öfrsta randen var 3 mtr 8 centim. höjden sedt från s. t. var 1 mtr 45 centim; hela kumlets diameter var 5 mtr 50 centim.

Holma by, Hemlandet, på Mellangårds mark inom odlad jord fanns ett jordkumlet, som befolkningen ansåg datera sig från en äldre tid, men vid anstald undersökning befunns det härleda sig från senare tider, ty där fanns glasbitar, en buteljals, glaserade stenkärlets bitar och en vanlig slipsten, därför icke för benbitar. tillhörande något djur samt rot.

Hogsåra by. På Maxman öfver på kartan af missetag Härmans öfver undersöktes det på bergsklacken varande runda kumlet. Först borttog loss och mindre stenar; större än en mans fuuros ej heller, alla mer eller mindre rundade på så undantag när. Hela kumlet bestod utan åtskillnad af stora och mindre stenar från.

öfrsta ytan ända till bottnet, som utgjordes af bärget. ingen ordnad ring fanns ej heller någon "kist" eller annan formig inhägnad; hela bottnet var fyllt af likadana stenar, som ~~fanns~~ i den öfriga delen.

Genom undersökningen kom i dagen endast några kol smulor och svärtade näfves bitar. Ben eller annat kunde ej upptäckas. Ett märkas är att kumlet hade något illa medfärdigt under tidernas lopp. Upp ena ändan af den nära till varande mot norr skjutande ären undersöktes på en sträcka af 4 meter, eller den del, som upptogs af de två groparna. - Undersökningen utfördes på samma sätt som vid föregående. Den blottade delen bestod förträdesvis af små stenar: $\frac{1}{2}$ och $\frac{1}{3}$ mskokufuden, öfron mindre. Några mans stenar funnos och endast en enda trä mans, belägen djupare än den ären omgivande stenmassan. Ej den minsta ordning kunde spåras ej heller röjdes någon ordning i den vägg, som blef synlig vid undersökningen, oaktadt denna

var tvärbrant. Kol påträffades visserligen vid den omgivande stenmassans höjd förträdesvis vid västra randen, men det oaktadt kan ären ej vara uppförd af mskohänder, utan uppkommen på sätt eller annat, då den öfriga rullstenssamlingen hopat sig; undersökningen utfördes på 1 mtr 25 centim djup.

De ofrannämnda groparna voro grunda och jämna, samt röjde ofröfverhufvad annan form än de som ålstrats genom rinningslystnes grävningar så de kunnat ha betydelse. Likasom de öfriga groparna i rullstenssamlingarna i trakten vid "deras" offerkult.

Kaasonäs. Det norr om bärget vid vägen till Käckjela belägna runda kumlet undersöktes. - Låsom sedan nämt hade däri midt af rinningslystnes blifvit flockad en gropp. Hela kumlet bestod af val och mindre val rundade stenar, till sin storlek voro på som mskokufud, de flesta mindre, till och med som knytnäfvar och mindre; synnerligast västra sidan utgjordes nästan helt och hållet af

raderna; samma rida var nästan alldeles utan hol $\frac{1}{4}$ af kumlet $\frac{1}{2}$. Rundtom mitten i den öfriga delen fanns hol och sot nästan från ytan ända till bottnet. Midti bottnet fanns en rund slät och precis gropp 24 centimetr djup och samma vidd, i diameter, fylld med stenar af knytnäfsstorlek. Rundtomkring och under likasom öfver hela bottnet var jorden rödaktig och stenbunden. Denna gropp kunde dock ha uppstått genom det ofrämmande flockandet. Af undersökningen framgick att kumlet ej var begränsadt af någon ring ehärler omfattade någon inre inhägnad; utan var stenarna sammangyftade i rundel utan någon ordning; endast några stora jordfasta stenar fanns på 1 och 2 alns afstånd från gropen, men med alldeles tillfälliga lägen. Den eller annat syntes ej det minsta. Högst sannolikt är, att sten högen daterar sig från samma tider som kullstensamlingarne och uppstått utan mskohänders tillkyndan.

De undersökta kumlen gifva vid handen en olikhet i byggnadsättet afvikande från hittills undersökta, däri nämligen att den inom kumlet befintliga inhägnaden varit af mer eller mindre rund form, då undersökningarna vanligen blottat kantiga s. k. "kistor."

Hvarje undersökt kumel samlades ihop efter skedd undersökning, och i någon framstående sten höjgs initialerna T. H. och året talet 1886.

Hvad groparne i de antecknade kumlen beträffar äro de utan undantag senare tillkomna och alstrade genom vinningslystnas gräfningar förutom de i Huitis, om hvilkas betydelse i det föregående är utlagt.

De många ^{III}egendommiga stenhoparna ha ej undgått folkets uppmärksamhet. Hvar för det förökt förklara deras uppkomst. Folksagan förmåler nämligen, att stenhoparna äro valplatur efter jetharnas strider, hvilka betraktas som någon sorts trekamp, hvar vid hvardera parten stod på någon ö eller

bergs höjd långt ifrån hvarandra och kasta de stenar mot hvarandra. Men hvararna uppfötto då af de slungade stenarna; groparna i dem förklarar ha uppetätt där af att stenarna föllo kringom de stridande, bildande en vall-lik upphöjning rundt om kring dem. På grund här af sägas "jettern" ha varit "dåliga ti råk". — En variant anger såsom den ena stridande Ramund, en "starker karl" och "stark var jettern me", som betecknas såsom ^{hans} motståndare.

En annan sagan upfställer en annan skild grund för kumlens uppkomst. Enligt denna hörde det till deras "gudstjänst", att hvaroch en, som beristade denna, skulle medföra en sten och hvarandra den där gudstjänsten förättades; härigenom skulle kumlen emaningom uppetätt. Dessa antaganden hänföras såväl till de egentliga kumlen som rullstenssamlingarna. Det redan i det föregående framhållna antagandet, att de i rullstenssamlingarna före-

finliga med omsorg gjorda groparna äro minnen, om också tillika grafkummel, från kanske urinnovarnas offerkult, minner stadga äfven af sagnen, som betecknar dessa såsom deras "offerställen".

Enligt ofrån framhållna förhållanden således Ramund och "jettern" eller rättare "jettern" att betraktas såsom dessa traktens äldsta innerboare; men om vi taga i betraktande namnen i trakten och de på sagner, som beröra denna sak, torde vi komma närmare verkliga förhållandet, om och det sist afgrändet måste bero till kumlens äro undersökta. Endast bya namnen och vissa plats namn ha betydelse, då åter gårds namnen på få undantag näst ha sin grund i sina lägen i förhållande till vädersträcken; så heta de såväl i Skåne som i Hvitis i vanligaste fall. Norrgård, Lödergård, Östergård, Västergård, förså dessa ej, så ha vi Uppgård och Mellgård, Storgård och Långgård, Horn-

gård, afren Ruuas, Raskas, Rågas och Gro-
pa. Följande förteckning visar byarna för-
närvarande samt i Bojan och medlet af
✓ 1600 talet; de förre enligt utdrag ur kyr-
koböckerna, de senare enligt skattelängden
för år 1538 fetats arkiv. n. 485 f samt Rein-
holms namn samling.

För närvarande; Bojan och medlet af 1600 talet!

~~För närvarande i Rinna.~~

Albrecht	Albrechtzbole
Berga	Berga
Bjensbole	Bjensbole
Bogsbole	Boosbole
Brandten	—
Brokarr	Broker
Batkulla	Botekulla
Böhle	Böle
Dahlby	Dalby
Dalkarlby	Dalkarlby
Degerdal	Digerdal

De med kors betecknade äro från Reinholms
namn samling.

Ekenäs	Ekenes
Edmdal	Edmedal
Engelsby	Engelsby
Flugbole	+ Flugbole
Frojdbole	—
Gammelby	Gammelby
Gölpro	Gölpro
Grasbole	Greesbole
Gundby	Gunneby
Gasterby	—
Helgeboda	Helgeboda
Hofra	+ Hofra
Hulta	Hulta
Högmo	Högemo
Kalkkila	Kalkila
Kastkarr	Kastker
Kihla	Kijla
Koustar	+ Koustila
Kuggbole	+ Kuggbole
Kyrkoby	Kirkeby
Käddbole	Kottubole
Käppkulla	Korffkulla / Korrekulla

Labböle	Labböle
Lambkulla	Lambkulla
Lappedal	Lappedal
Lammås	Lammås
Lillevik	
Linnarnäs	+ Linnarnes
Lofböle	Lofböle
Maakila	Makijla
Mainiemi	Mainiemi / + Mayanemi
Matlböle	
Mattkarr	Matker
Mösund	+ Mösund
Masa	Mosa
Nordvik	Nordanvik
Norlångvik	Langrick
Norsundvik	
Orenäs	
Paiiböle	Paiiböle
Pedersjö	Pedersöv
Pungböle	Pungeböle
Pövalsby	Pövalsby
Trarnböle	+ Trarnböle

Reku	+ Reku.
Rugnola	Ruggenol
Tjölax	Tjölax
Skarpböle	Skarpböle
Skogböle	Skogby
Skog	
Skogsböle	Skogsböle
Skuggböle	Skuggböle
Skalböle	Skalböle
Smelaböle	Smidhaböle
Smidsböle	Smidzböle
Stemmo	Stenigema
Stromma	+ Stoma
Tavastona	Tavastuna
Thorsböle	Torsböle
Tjuda	Tjuda
Tollsmås	Tolmes
Trotby	Trotby
Traskböle	+ Traskböle
Traskö	Traskö
Westankarr	Vesterkerre
Vestermark	Vestermark

Vestlae	Veskijlae ^{+Veskilae, +Veskilae}
Vicks gård	Vicke
Vicksvildja	Villekerre
Villkarr	Vrotha
Vreta	Ostermark
Ostermark	
<u>i Dragsfjärd</u>	
Björkeboda	Birckeboda
Dalsbruk	
Dahlen	Dalen
Genböle	Geijmeböle
Hammarboda	Hammarboda
Hertsböle	Härtsböle
Kräkvik	Krockvik
Ytter kulla	Kulla
Karra	Kerra
Labbnäs	Lappenes
Lillfinhofva	Finnehoffva
Långnäs	Langenus
Nordland	Nordland
Purinpää	Purinpää
Rosendal	Rosendal

Rövik	Röörick
Skinnarvik	Skinnarick
Smidskulla	Smidskulla
Storfauan	
Storfinhofva	Finnehoffva
Stionäs	Stionäs
Sumana	Sonandby
Söderby	Södrby
Söderlångrik	Songrick
Söglö	Sijla
Tunglae	Tungelae
Ytterölmoss	Ytterölmoss
Öfrerölmoss	Ölmoss
Hummelholm	
<u>i Westanfjärd</u>	
Billeböle	Billeböle
Brandboda	* Brandboda
Finsjö	Finsjö
Galtarby	Galtarby
Gaggnas	Gaggenas
Illo	Öster. & Väster Ille
Kobböle	Kobböle

Lammala
 Miskari
 Nipelax
 Nuidare näs
 Pötsnä
 Pirnä
 Sundrik
 Tappo
 Vestanfjärd
 Östana
 f. "Hiitis."
 "Biskopsö"
 Bolax
 Bole
 "Hiitis
 "Holma
 "Högaxia
 "Kaas näs
 "Karkela.
 (höv)
 "Lafö"
 "Rosala
 "Tinnhamn

Lammal söder Lal
 Misker
 Nipfelax
 Pötlens
 Pirnes
 Sommarik
 Tappo
 Vestanfjärde
 Östenaby
 "Biscopsö"
 Borelax
 "Hiittis
 "Holma
 * Höckesar, Höckesure, Höck.
 sur, Höckesor.
 Kaasnes, Höcksnäs, Höcksnäs,
 Höcknes. f.
 "Kakskeila
 "Kodzala
 * Tinnhampon

"Väno"

"Venot"

"Väno"

"Vänoo".

Af denna förteckning framgår att de byar som tillkommit sedan början af 1500 talet ej ha någon karaktäristisk betydelse, hvaraf kunde antagas att äfven de då befintliga så att säga allmogliga namnen voro tillkomna genom en senare bosättning, då åter de namn som ha en djupare bemärkelse syfta på någon annan och tidigare bosättning än den nuvarande svenska. Sådana namn sasom af förteckningen framgår finnes i dessa trakter i mängd, och måste antagas vara tillkomna genom ett finskt folk elements vistande i trakten. Äfven finnes sådana somget tillkänna att trakten varit i beröring med Lappar. Speciellt om Ester på nummer byn "Vestlax", som i sin tidigaste kända form heter "Vestkijskelax". Ordet "Vesk" gen. veski är nämligen estniska och betyder der kvarn; - lax åter det finska lakti.
 f. Jfr Freudenthal: om svenska ortnamn. Egentl.

Sålledes skulle Vestlae Veskeilakti betyda
kranspiken, och följaktligen trakten stätt i
nära gemenskap ^{hågen} med en finsk estnisk folk-
stam.

Utom bynamnen och gårdsmannens
finnes synnerligast i Hütis skär en mas-
sa plats namn som också torde ha sin
betydelse; i Hiinito äro de fåtaligare,
emedan där ej finnes sådant mängd
öar, vikar, bukter, grund, etc: som i Hütis,
hvilka alla betinga sig namn. - Följande
förteckning innehåller de namn från Hütis,
som ha en nägon som hållet oranligare
klang.

<u>Vänöa</u>	(Grens:)
<u>Verknäsälön</u>	<u>Bränddalsviken</u>
<u>Beckjälön</u>	<u>Röteskär</u>
<u>Kittokärret</u>	<u>Liholm</u>
<u>Tomtkärret</u>	<u>Stikarholm</u>
<u>Trollkopsmaholm</u>	<u>Fläskare</u>
<u>Heltaldsviken</u>	<u>Ersholm</u>

liga Finland i Fincka vet. societetens elfte häfte

<u>Loskäre</u>	<u>Doekstrand</u>
<u>Onholm</u>	<u>Bolae skär</u>
<u>Skuttriken</u>	<u>Edessviken</u>
<u>Kauppijälö</u>	<u>Bolax</u>
<u>Öde</u>	<u>Tödermeland</u>
<u>Skvatoriken</u>	<u>Lanosbalje</u>
<u>Orkilen</u>	<u>Jetosundet</u>
<u>Skreekersundet</u>	" viken
<u>Digerängen</u>	<u>Inetje klubbviken</u>
" " s holm	<u>Holproangs viken</u>
<u>Tranjen holm</u>	<u>Skaksuddsgläe</u>
<u>Guunarsängskilen</u>	<u>Priskopsö</u>
<u>Gistars</u>	<u>Munken / udde /</u>
<u>Jennoviken</u>	<u>Stortomten</u>
<u>Fiimbälje</u>	<u>Liu "</u>
<u>Vaske viken</u>	<u>Stabulovassa</u>
<u>Skaks viken</u>	<u>Digersalvik</u>
<u>Trollklobb viken</u>	<u>Pickil</u>
<u>Maringsvik</u>	<u>Gobbarberkas</u>
<u>Örkilen</u>	<u>Röthage</u>
<u>Skräitas sund</u>	<u>Djupö / Troll-</u>

Klöbbviken
 Tomteundet f
 Kopsklundet
 Honviken f. finnes
 hönglo, torde vara.
 samma härledning /
 Marholmsviken
 Lökeholm
 Eisekärl
 Marskholm
 Einor / Einö f
 Dömmarskäre
 Lamörona
 Länholm
 Preuskärl
 Muckhuana
 Hisskärl
 Föndskär
 Otter skär
 Kuggskär
 spⁿ Botskär
 Korskär

Dömmarskärl
 Fisonskärl
 Ekenäs grundet
 Bonklöbb
 Rogom f. grund f
 Höteron
 Tittis grund
 Tjugholm
 färingrundet
 Fjisskäret
 Botskärl
 Takvidalaholmarina
 Tokholm
 Borg
 Hisingerskäret
 Grottholm Borggrund
 Linskärl
 Krarpskäret
 Skattan näset
 Gärdar
 Skatas
 Oiler Lassa

Vetter Lassa
 Kisars
 Ovals
 Stuntta
 Bole
 Monan / mon / sund.
 Dömmarsviken
 Ledarviken
 Limesjölen
 Breidviken
 Brendängen
 Lakavarpet
 Lebonsundet
 Rosalriken
 Grobbviken
 Brendlandet
 Vingklöbben
 Klojusklobb
 Litis käret
 Bomarsklobb
 Tapparskäret
 Ramsholm

Urholm
 Tjærholm
 Greppegundet
 Hundtratto
 Husegrundina
 Enskäre
 Malskäret
 Mankomskäret
 Hästanklobb
 Ramskäret
 Marsholm
 Dömmarskärl
 Stieklona
 " - et grundet
 Kvisstjisskäret /
 Osmanskäret (nämndes efter
 Kopmanskäret) ^{hvarandra}
 Rotunskäret
 Mairskäret
 Flarskärlina
 Bostskärlina
 Godleyskärl

Göstangrund
 Gledrona.
 Plackonskärena
 Todeböda
 Tärnsören
 Morlandet
 Gryton
 Rendskäer
 Tjölfa.
 Meandfjallas
 mycket namn f.
 Rosala.
 Hjärdar
 Kobas
 Spaks
 Nissa
 Tomusa-fyngst f.
 Molosa
 Vedaholm
 Hohua
 Skans f gärd f
 Storholmarna, svaribland
 Kvarnholm,

Fimskäret Melast.
 hohu Kaljas hohu,
 Inotjehohu.
 Svenohohu
 Melasthohu
 Ramshohu
 Lashohu
 Fjälökär
 Klemskär
 Helgskär
 Fönskär
 Pervettenklubb
 Meadoklubb
 Flasche klubb
 Daliskarsemds grund.
 Valkhamsozana
 Hamaholm f
 Tyskham
 Pöllfarstubarget
 Skansjälö
 Nottajälön

Degeräng
 Nottajälön
 Brudjeklubb.
 Kinkhanamaja
 Moirkil
 Lattapille uer
 Fäkatta.
 Kaushamm
 Langlestranden
 Mortvig
 Baseräg
 Jorpo fett bärg f
 Ludjvarpet
 "Lano"
 Pella
 Klungs
 Mas } gårdar
 Bergs }
 Stens }
 Kapsfalsviken
 Kemeln
 Korssundet

Härsberg
 Edsberg
 Härsmarsberget
 Toderöarna ha
 Kojuranshamm
 Kajutviken
 Kärsson
 Prestön
 Bonkils brokana
 Appolviken
 Foscher
 Guds namngrundet
 Grackskär
 Eisskär
 Rottuskär
 Koddskär
 Klovaskär
 Fönklubb
 Storijskär
 Marskär
 Öpyskär
 Pittaskär

Bettaskärs kungen
 Skälskäri
 Fundergranskäri
 Hovsskäri
 Härskäri
 Einöskäri
 Storborskäri
 Bosklubben
 Storaidskäri
 Hjärskäri
 Örs
 Tunnsåsa
 Kapfvals kroken
 Munskången
 Paskeskäri
 Norrsmöna
 Angeskäri
 Morskäri
 Högåsa
 Örs } gårdar
 Örs

Åsa
 Trollfarstubarget
 Ramsvik
 Tärkelax viken
 Kolnäs
 Appolrviken
 Lockarudden
 Eieholms udden
 Andtskäri
 Örtskäri
 Elgklobbana
 Fiströn grunde
 Gryllskäri
 Bjenskäret
 Trollskäri
 Fiströn skär
 byskäri fält berg
 som likenar en byskäri.
 Appolskäri
 Höckaskäri gr.
 Länka skär
 Krobaskäri

Anholm
 Ainesholm
 Järnholm
 Bjernholm
 Hjellholm
 Haasnas.
 Latta } gårdar
 Tyskars Smidlo }
 Slottbackan
 Fjellholm 2 st.
 Rieko
 Äppelholm
 Mesholm
 Åsskäri
 Kopmankoja
 Strömsgrundet
 Bakskjela
 Gøholm
 Skakholm
 Magrund
 Fimvikin.
 Kråkomången
 Prestnäs udden
 Löfo
 Kartu
 Tulpeudden
 Adultaskäret
 Turmpakern.

Afren af de ^{ssa} uppräknade namn äro
 de flesta utan någon betydande betydelse,
 bland de mera karaktäristiska intaga
 en väsentlig del. namnen med hufvud-
 beståndsdelarna Fim, Troll och Tomt samt
 ett namn med den betecknande slut-
 stafvelsen-lax, hvilket ords föregående del
 också är omiskämneligen finsket. — Om

Trollfarstuber äro det finnes den sägen att där
 bott ett troll i ett af klippväggas omslu-
 tet rum, sin bädd hade trollet haft på
 en klippafkats, samt visat sig i flera skep-
 nader. — Af dessa skulle således också
 framgå, att finnar funnits i Hiittis skär
 tidigare än den svenska bosättningen och
 kanske Troll folket i traktens urnumera-
 re.

Följande förteckning visar gårdsnamn,
 från Hiimita, som afrika från de vanligt
 förekommande.

- Täskyla i Hiikla / Lapv tui hälften finsk, f
 - Gropa i Pedersjö
 - Riars i Tingböle
 - Lauksars i Voeta
 - Smeds " "
 - Teglas " "
 - Väfrars " Helgeboda.
 - Luribke i Rosendal
 - Erkas i Genböle
- U. J. H. yltin Cavallius

- Skräddars i Genböle
- Smeds i "
- Braskas i Lammala
- Labbes i "
- Rikas " Östana
- Domis " Tappo
- Grop " "

För öfrigt finnes i Hiimita bland an-
 dra benämningarna: Trollklinten, Troll-
 kulla, Hiiden ala / förefartställe från
 Hiimita tui säga at elbo tui / f. Rosendal
 finnes en kulle benämnd Lappo- och Lapp-
 kullen, men invid den samma finnes
 en åkerhinda, som kallas Lappon, så be-
 len också torde ha sitt namn där af,
 och således ej ha någon gemenskap med
 Lappars f. elfrån dessa tyda på denna
 troll - finska bosättning. Hvad Trollkulla,
 skildt beträffar, är den belägen så att
 U. J. Hiimita blef jag ej i tillfälle att få
 så många reda på namn på mindre betydande
 de ställen såsom i Hiittis skär af orsak, att

invid de nämnda finnes fyra grafkum-
mel, som i sin mån bekräfta anta-
gandet att stället fått sitt namn af
en i tiden där bosatt folkgrupp. Sagen
förmäler om stället att trollen troll benäm-
ningen värlar med jettar och de i där
sammankommit och haft sina möten.
Kumlen i Hammarboda röja stor
likhet med de nämnda, synnerligast
i afseende på deras läge, ty hvardera
gruppen är uppförd på en gräsbevuxen
plata invid en ås. — Om en finsk
bosättning i ifrågavarande trakter vittnar
afren Traine sagner, det heter nämligen
om Finhofva som nu bebos af few Lenn-
skar, att där allt var öde, berättas en
finne ha kommit till stället samt
bygt och odlat det, hvaraf byn också
ledboarna ej alltid kände till be-
nämningarna, och flerstädes fanns i skilda
namn, utan man hörde gemensamma benäm-
ningar såsom "bergarna" "kärnan" etc.

fatt sitt namn Om Hultis säges, att där
nog bott finnar, men att de blifvit skutta
på land, emedan de varit "itaka", och eröv-
skar satta i stället. — I sammanhang
med denna sagan förtäljdes att i Kaas-
näs på Hottsbacken funnits ett slott,
som jettarna "bebott". — Dock kan man
ej åtminstone numera märka på stäl-
let några de minsta lämningar efter
någon byggnad.

Om den merarande berättningens ålder
är underättelerna lika bristfälliga, och
sagorna om demamma gles sädde. I
själva folknedretandet tyckes dock ligga,
att det ej betraktar sig såsom afkom-
ningar till traktens ursprungliga inne-
vånare. Detta framgår tydligast af det
faktum, att i Hoddöle by finnes en fa-
milj, som anses såsom den enda i dessa
trakter hörande till den "gamla stammen",
hvilken i gamla stamf existerat allt v.

den "kristet folk börjat bebo landet." Således skulle den gamla stammen vid kristendomens införande undanträngt ett i trakten före detta områdena bosatt folkelament. Detta kan dock med få utskänt antagas ha skett före Erik IX korståg. — Från nämnda familj viete man följande om släktens odin. Taimon stamfar. Den betraktades en mäktig man, som "regerat hela socken", och varit "rikedagsman" samt kallats "storfar". De nu befrände af konungarna voro i femte eller sjätte rakt nedstigande led från nämnda storfar; således är att antaga att släktet existerat någon tid, innan den eller rättare storfar kommit till sådan betydelse, samt att befolkningen i Himilo redan varit af samma nationalitet och hörde till samma gamla stam.

Det nu af familjen egda hemmanet var också storfars residens, hvarför släkten sökt bibehålla det inom sig, så hade

kvinnor gjer de / manliga arvingarne dött. Helt hvarför till stället flyttat en gift dotter, så släkten sålunda blefvit i besittning af hemmanet.

Tagen om Dalkarby's uppkomst bekräftar på sätt och vis i det förigångande framhållna befolkningsskiftet. Det heter nämligen, att en Dalkars kommit till trakten, och "köpt" åt sig hemman, och byn skulle fått sitt namn efter honom. Hur det och må ha förhållit sig med köpet, framgår däraf dock att en annan folkgrupp också har varit i besittning af stället, då de hvaraf trakten fått sitt namn, kommit till orten. Att den undanträngda befolkningen hört till någon finsk stam torde ej vara omöjligt enligt det tidigare framhållna.

Detta befolkningsskifte torde ha skett så långt tillbaka i tiden att de ifrågakommande trakternas finska invånare ställ på en alldeles omfattande

sländpunkt, så de ej kunnat invärka
 på samfundets förhållandenas gestaltning
 vid den svenska kolonisation, hvarige-
 nom först något sådant ordnade förhå-
 llanden ha uppstått. ^{i dessa trakter} Haregenom kunde
 väl också förklarar, att i Himite en-
 dast "svensk rätt" kommit till använd-
 ning vid skatte regleringen därstädes."

Att sluta af sagen tyckes Hiitis ha
 varit en betydande plats i tiden. Detta
 tillfölgje af där timade byggnads hvar-
 dels och plundrings förelag, äfven ut-
 pekais flera ställen såsom forntida far-
 leder, hvilka numera kommit urbruk,
 vid några af dessa finnes på höga bergs-
 höjder mindre stenhöpar, hvilka betrak-
 tas såsom lämningar af sjömärken. En
 af de nämnda farlederna leder från sö-
 der förbi Rotskar där de haft sitt offer
 ställe till Hög eller Vedaholm vid det nu-
 "L. Dr. Fortells afhandling "Om svensk och

varande Hiitis bysklandet och därifrån.
 inåt skären utefter Loföström vid Kroköf
 en annan förbi Rosala udden till Rölle by,
 där synnerligast det ställe, hvarst Vete-
 gård hemman nu är beläget, skulle tjä-
 nat till hamn. Till samma hamn kom
 man äfven fr. s. o. genom Storundet, som
 bildas af Kamskar och Stenskar, samt
 fr. ost genom sundet mellan norra och
 södra Granholm. För att utpeka Granholms
 farleden och hamnen finnes ett sjömär-
 ke "stänkombe" på södra Granholm, be-
 läget vid sunds mynningen på hög-
 sta delen af berg. Detta tyckes varit
 fyrkantigt och dimensionerna äro 2 mtr
 70 cm och 2.30, höjden 75 cm, men på
 hvardera sidan om berg. på hvilket
 märket är uppfördt, och som sticker
 spetig fram mot udden, finnes myg-
 ket nedrasade stenar så märket kunn-
 nat vara ganska högt. Enligt sagesman-
 svensk rätt."

nens prästämde skulle om då ej annu varit i så hög grad skogbevuxen som nu, hvarföre märket kunnat ses till Rosala udden och till andra ändan af Granholms sund åt Hangö till. Dessutom tjänade det till vägledning åt en farled, som ledde till det nuvarande kyrklandet förbi nämnda hamn, och vid hvilken de tre farlederna förenades. Nunn är att nämna en farled, som ledt förbi Örofden udden hvarst jättekastel är beläget, Hangholm, Holma by mellan Krarnholm och södra delen af hemlandet, och sedan ut åt Stockholm till förbi Holma hemlandets västra udde. På denna sträcka sades finnas sjömärken på Hangholm, där också en godhamn finnes. Länningar af sjömärken finnes äfven på södra delen af Holma hemland. Det nära inloppet till byn; midtemot detta finnes ett på Krarnön samt på Holma hemlandet ännu ett vid västra

näset. Af de anförda sjömärkena är det på Granholm det största, då de öfriga endast utgöra mindre regelbundna stenhopar och äro ganska små. Att farleden vid kyrklandet i Hiitis har skä för sig bekräftar den omständigheten, att för en längre tid tillbaka kronan under en värd det aflönat lots därvid; denna skulle bott på nuvarande Skatas hemman. Detta framgår af ett gammalt dokument, som bevarats på Skatas hemman.

I Hiimit sades en farled ha ledt invid det berg i Voeta på hvilket jättekasteln är; numera är stället en odlad dalkänning och står i förning med den dalfära, som genom går hela Hiimit. Farleden, om sådan finnes, skulle således ^{ledt} nästan träs igenom landet.

För ortens rikt talor en sägen som förmåler att en stad, ej mer och ej mindre än Stockholm skulle byggas vid Hiitis kyrkby, hvaraf länningarna på Hög-

hoken frästas vara svarlefior. Staden fick dock aldrig färdig, emedan den alltid blef förstörd. Huru detta skett framgår ej med klarhet ur sagan. För att utbäta en lämpligare plats urhöskades en stock, och fylldes med mynt och annat värde fullt, hvarefter den skjöts i hafvet, där den landade skive staden uppföras. Detta skeddde också, och där byggdes staden, som är det nuvarande Stochholm, och benämndes så efter stocken. Om också denna sagan har sitt ursprung i Sverige, framgår däraf dock att Huitis trakterna varit en betydande ort. då befolkningen där kunnat tvinga sig en dylik sagan. Detta bekräftas också af den omständigheten att enligt sagan "alla folk" drofvo bytes handel med denna ort, så ett riktigt handelsställe existerat, som haft ett räte vid Rycklandet. Bland de "alla folk" som drifvit handel på Huitis nämnes Itali-

mare, Hundturkar, en annan variant åter nämner endast Engelman, Hundturkarna handlade, förmåder sagan, med "röda tyger". Då dessa främlingar anlände till orten läto de lya i de kringliggande njederna på fasta landet om sin ankomst. Främlingarna begagnade såsom sin hamn Roli, handelsplatsen åter var Rycklandet.

Dessa folk kommo dock ej alltid i vänskaplig mening, utan kommo ofta för att plundra. Tymerligen lifligt kvarstår en berättelse om Hund-äfron Bildturkar /folk som äro menniskor/ som i denna mening kommo till trakten. Enligt sagan hade de uppfångat en omfarvadt kunnig man, hvilken de tringo att lota sig in. Men det råkade vara äfron herrens namnsdag, så de öfverlastade sig, hvare förre loten öfvertalade dem att gå under däck, emedan befolkningen var elakt folk. De följde också rådet, men så snart

de voro under däck stängde han luckor-
na, och kommer i land. Tuckade han
folk till sin hjälp, hvar på de förgjorde
dem med ijaljärn. De dödas lik be-
grofs i märketen af Skatas, och till amin-
nelse af deras vilda utseende högs deras
bilder i sten. Af dessa förvaras ännu två
på österbygge inmurade i en kakelugn.

En variant betecknar de mördade för
"juter" — På nämnda gård finnes också
tvänne i sten huggna afbilder liknande
lejon hufvud. ~~Hämman i Baasni~~ En gammal man,
prästad dock att hans morfar hämtat ste-
narna från Reval.

Under krigstider sägas de flesta öar
ha varit öde antingen till följe af ödeläg-
geln, eller att inboarna flyktat; till
och med så att en alldeles ny bosättning
om någon tid kommit till stället; såsom
sådana betecknas Höhna i Hütis och
Hökär.

Hvad Hütis egen befolkning beträffar

far förmåder säga, att den varit fallen
för sjöröfveri och plundring. Såsom Sjörofv-
rens betecknas isynnerhet inboarna på
"Läna". De skulle också de tiderna bott
på skilda öar, äfven därför att det nu-
varande bya-landet varit genomskuret
af hafvet och såhunda bildat tre eller
fyra delar. Numera utgöra dessa stä-
len. Daleankuningar och äro odlade. Till
sjöröfveri bedrofv de på så sätt, att de
hoste tid. brände eldar vid skären så-
som på Skadharn m. fl. nära Kalokars
fyr och narra ^{skapunda} fartyg till sig, förgjort
beättningarna, och plundrat fartygen.
Födermera blef denna på skilda öar bo-
satta folkgrupp skuten "tiirauman" på
sammas land, nämligen till "Läna". Ett
antagande förätte denna "skutning" till
tiden för kyrkans öfrer flyttning från kyrk-
an till Hütis, och detta skedd. 1686 enligt
ett intyg i en ~~communion~~ unionsboksparn af en
prest Turelius, som lefde på 1700 talet.

I Kimito äro sagnerna om folkklifvet ännu fätaligare än i Skåne. Men af dessa framgår att äfven Kimito varit föremål för utlämningars handels spekulationer, hvarvid befolkningens skinnvaror varit efterfrågade; sågen förmåler att trakterna Tollenäs, då Töldasnas, varit den nordliga etc. ut för skinnvaruhandeln. Här af anses Skinnarvik ha sitt namn. — För ortens betydelse talar den omständigheten, att äfven hit skulle byggas en stad, nämligen i Gammalby, ej långt från Strömma, där trämmen, mynt från Romerska kejsartiden blifvit funna. Men ej händer af detta företag blef något. Sämm orsak angifres att "som hade fullt inte makt, som skulle bygga." I samma by tades finnas "jordens" älska rusthäll. Redan den omständigheten att i sågen bevarats minnet af två så stora företags utförande, som trämmen stadens byggande så nära hvarandra, bevisar att dessa trakter måtte ha va-

rit central punkter för en stor rörelse. Föröfrigt ha inneranarne varit utsatta ofta för ofredliga tider. Frysen och kronskan stred ofta. Under en sådan period blefo alla män i Lammala "tagna", medan de slogo på ången, och bortförda men fördes ej längre än till Tappo, förän de döddades alla; där af har byn fått namnet Tappo. Därför minnar hade byn betat Elly, förmåler sågen. Lammala åter var efter den betan 100 år öde, hvarefter det kom Polacker. — Enligt en annan sågen skulle mellan Tappo och Nivelax existerat ett ordentligt slag, så blodigt att långa tider efteråt mulden i den trakten varit rödaktig, af det myckna utgjutna blodet; i slaget "tappade" den krigshär som var åt Tappo sidan, och där af har byn sitt namn. — Namn sådana som Kockbärg, Polackviden, det förra hörande till Söderby, det senare till Hammarboda, gifva tillkänna, att trakterna varit i

beröring med Polacker och Kosacker. På
Polack sidan sades äfven finnes mindre
tegelstenshopar, öfvermåna af träd och mossor,
såsom lämningar af ett läger ställe.

Från kriget 1808-09 finnes träme-
händelser, som lifligt beröras i befolk-
ningens minne. Det ena är en sjödrabb-
ning vid Falkefjärd i Skutis det andra
öfverumpfplingsförsöket på Buehöfden i Ve-
stankarr efter slaget vid Sandoström.

Om vad det första beträffar, förmåles sä-
gon att Ryssarne voro med träme skepp,
"Hjelmer" och "Styrbjörn" som de erhållit vid
Greaborgs kapitulation, ankrade på nämnda
fjärd; svenska flottan åter låg vid ön på
Nornabäck af samma öro såges vara "folkbegräf-
sa" från krigstid; en uppgift bestämmer ti-
den därför till 1808-09, en annan till 1788;
där finnes också en stor mängd skumlar
uppskastade, från hvilka sades ha framkom-
mit ben; dödligheten hade vället af sjukdom).
En natt företager sig en löjtnant åtföljd af

manskap i båtar att öfverumpfa dessa. De
kommo också obemärkta fram, angripa det ena
partytet och bemäktiga sig detsamma efter
en het strid efter att hafva dödat nästan
alla Ryssar ombord (1000 man!). Vid "eger
hurra!" märkte beväringens på det andra
partytet, hvad som var i färde, och trungo
svenskarne att dra sig undan; de flydde
till Österskären i en som Ryssarne trodde
vik, hvarför de fylde inloppet med stömar,
i hopp att innesluta svenskarne, men det
var ett vänd, så de räddade sig.

Vid Sandostrom lågo Ryssarne med ka-
non elupar bakom tauhornarna samt hade
ett batteri vid Påsterpää och Tegelbakud-
den. Svenskarne hade försöksat sig på Höf-
varholm under befäl af löjtnant Sölfrerarm.
Buehöfden jämte Ladaw, den sistnämnda en-
ligt sagemannens uttåg "förrädare", hade
sitt högkvarter i Vestankarr. Svenskarne
aligt var att kringa den ryska ställningen
samt bemäktiga sig Buehöfden jämte Ladaw.

De framryckte redan i skogen invid hög-
 kvarteret, då en fru Hagman född Ehren-
 stolpe, uppfade svenskarnes ankomst för La-
 daw. Ruchhöfden jämte Ladaw togo då till
 flykten, och räddade sig sålunda, Ruchhöfden
 till sina kamrars slupar, Ladaw åter hade ex-
 sam gifvit sig i väg till kyrkbyn. — Nånda
 få hade varit förlöfvade med Ladaw för
 intresse af att rädda honom. Enligt berättel-
 selu hade hon räddat Ladaw redan en-
 gång förut. — Vid bataljen stupade en Sven-
 skarns sida bland andra en "löjtnant vid
 nr. adels kompani, Silfvervärld" som jämte ett
 par kamrater är begrafven i löjnt från
 Vestankärrs karaktärs byggnad. Löjtnant
 Silfvervärld egare till Vestankärr har lå-
 tit uppföra en kulle öfver grafven, samt
 planterat fyra ekar därvid för att ut-
 märka platsen. Nånde egendoms inne-
 hafvare hade af gamla personer erfarit
 att det var Gervärd graf; för att förvisso
 sig, om vid det angifna stället någon var

begrafven, undersökte han stället och fann
 6 krarter under jordytan 3 st. skelitt, samt i
 den omgifvande jorden, som bestod af lera, ha-
 de somrorna af kropparne bibehållit sig.
 Oförantående enligt ljtnt Gervärd egen berättel-
 se; Ladawskas historien hade han hört af Fru
 Hagmans egen som, som äfven för närra-
 rande är berätt i Skimito. Till Sandö-
 ströms slags utgång torde också bidragit
 bristen på ammunition, ty enligt berättelsen
 hade svenskarna dragit sig undan till för-
 sta landet åt Kalikko till efter det de
 bortskjutit sin ammunition. Silfvervärld
 hade räddat sig genom simning.
 I Mörend finnes en genom skjuten
 vägg såsom minne af slaget.

IV

Såsom minnen af kristendomens in-
 i landet torde kunna betraktas de så
 kallade "Kappals". Dessa ha varit små
 bonhus, som antagligen blifvit byggda i trak-
 ten, där kristendomen till först numit in-
 steg, och innan kristendomen så rotfast
 sig, att egentliga kyrkor kunnat uppföras.
 Pådana ha funnits såväl i "Hiitis skär"
 som i "Kimito". Härfor talar också deras
 lägen. Dessa ha nämligen ej varit upp-
 förda i det inre af landet utan i den
 yttersta skären eller vid kusten. Så har i
 "Hiitis skär" funnits ^{en} på "Väno" och en i "Tumhamm",
 de yttersta i väster af "Hiitis skär". I "Ki-
 mito" åter ha de haft sina lägen en i
 "Dragsfjärd" nära till den nuvarande
 kyrkan, står på landtungan mellan norr-
 och "Dragsfjärden"; den andra i "Sumanai"
 Jfr. Reinholds "Kristni uskon saatoita Suomessa" i
 Finska fornsv. fören. tidskrift VI.

fhör till "Djård" kaperu således vid vä-
 stra kusten och vid en dalsänkning som
 går genom hela landet vid kusten och
 så den nuvarande "Hiito" kyrkan är
 belägen, och som tydligen öfverflutits af
 vatten, vid samma ställe i "Matthärs" på
 malmen, där "jättekasten" är, ha de gamla
 sagt att en gammal begrafningsplats
 finnes, äfven korn hade syntes där.

af "Hestanfjärd" nära till den nuva-
 rande kyrkan, men också denna är vid
 en från hafvet inskjutande vik. Af
 dessa finnes ingen mera i stand och
 endast på "Väno" kom framvids grundin-
 där en ställe. "Väggarna af byggnaden ha-
 de ännu ställ kvar för en 50 år tillbaka,
 men brunnit genom en våldeld. Hvad
 den inredning beträffar hade den varit
 försedd med predikstol, altare och bän-
 kar för åhörarna, samt till fröjdnad haft
 en jungfru Maria bild med Kristus barn.
 net i fannan, utarbetad i trä af ett

stycke, och gruppen placerad mellan predikstolen och altaret. Nämda kappal var dessutom försedd med en ringmur, som också ännu synes, men är mycket låg samt består af ganska små stenar, såsom och grundvalen för själfrå byggnaden. Ringmuren är en nästan jämn kvadrat: dess ena sida är 13 mtr, den andra 13 mtr 50 stmr. Grundvalen för byggnaden, också fyrkantig är af en led 6 mtr af den andra 5 mtr.

Om de öfriga kappals tillvaro vittnar endast namnet på de ställen de antagas ha varit. Så ha vi på Tunnhamns en hafs vik som kallas "kappals" kyrkan samt en äng i närheten däraf som kallas "munkäng" och förmåles att munkar där blifvit begrafna. Mellan nutida är ett gammal därstädes: prostebärg, emedan prosten i "Kimito Hedberg" plagat, då han besökt orten, "besöka" delammarna och "promenera" därpå.

I Dragsfjärd är samma fall. Där tas för försintligheten af ett f. d. kappal namnet "Kappalsbäcken" hvaremed betecknas en skogsbuens skulle i närheten af den nuvarande kyrkan. Tunnhamns "kyrkan" har nästan redan försvunnit ur folkmedvetandet, endast en lönhörd, gammal, darrande gubbe höll fast vid det, att där skulle funnits en "kyrka", och om någon sådan existerat, torde den varit af samma slag som de nämnda Franshamns bäcke, där "kyrkan" ställt enligt gubbens prästsinde, hade hittats en mängd gammalt mynt, "så gammalt att ej ens någon fick reda på huru gammalt det var." Geheimerådet Ramsay f. d. egare till Dahlbock hade tagit omhänder den. Enligt en annan berättelse skulle de från nämnda bäcke hittade mynten varit "likadana" som de mynt, som ha två pilar i kors på en sida, på den andra en sköld med krona öfverit, vär 3 kronor samt med inskription rundt om. Från samma bäcke hade dessutom

entligt den sistnämnda berättelsen hittats
benbitar och ruttnade bräder.

I Vestaafjärd viste man ej säkert
platsen för det tidigare gudahuset,
men allmänt ansågs att det funnits i
närheten af den nuvarande kyrkan. -
Bland namn, som vittna om kristendo-
mens insteg i trakten är i första hand
att nämna Biskops o i Hütis. Huru-
vida någon biskop därstädes varit bo-
satt, torde vara trifselunderkastat, men
en sagan förmäler dock att så varit
fallet, och att en däraf bär sitt namn.
Till och med visas på en ganska hög bergs-
höjd stenar, som skulle tjäna till grund-
val för biskops byggnaden. Nedanför bär-
get är nu en djup dalsänkning odlad,
som äng; denna förmäles ha varit öfver-
fluten af vatten och tjänt till hamn,
hvarvid fartygen fastbundits i järn ring-
gar, som varit fastfästade i den trä-
branta bergväggen. - De antydda stenar.

na äro ganska stora vanliga kantiga ste-
nar, ej heller kunde jag af deras in-
bordes läge sluta till någon samhälst
byggnads grund. Likaså upptäckt ba-
ra var ringarna. Men vid motvätta-
delen af en invid byn i dess bathamn
skjutit en klipparm ut i sjön unge-
fär 4 mtr långt, och däri på dess öfre-
sta del är fastad en järn ring med
18 cmtrs diameter, själfva ringens tjök-
lek ungef. 2 1/4 cmtr. Klipparmen är ej
hög så ringen vid då varande vatten
stånd var 85 à 90 cmtr ofran vatten-
ytan. Ringen ansågs dock ej vara alt.
för gammal, endast ungefär 70 à 100
år.

Andra namn äro i Hütis: kyrklan-
det, kyrkon, träanne Botskar, träanne kors-
skar. Kyrkeskar hörande till Kaksbjela
har sitt namn af ett högt berg, som
gör det lik en kyrka. Munkängen Helg-
skar, Korsundet preston. Prestnäsudden

Gudsmannsgrundet, Paskskar, Munkens-
Bötkage. Kasnas finnes skrifven en-
ligt Reinholms samling af namn Boors-
nas, Kasnas, Kasnes, således skulle
äfvän detta tyda på något kyrkligt.
I Himilo Munkängen, trevne Trou-
berg, Helgeboda, Engelsby, Botebarget ^{Bötkulla}.

Att kyrkan är belägen mellan det nu-
varande kyrklandet (Hütis) och Böldan,
det åtskildt från dessa genom Norrlandet
och Kyrklandet. Att denna o'ij har
sitt namn utan skäl beräas de läm-
ningar därestädes är, ty på dess södra
strand / ungef. 100 famn. från stranden /
finnes ännu en rektangelformig ring-
mur kvar. Dennes längd går i rikts-
ning s. v. v. t. o. n. o. utefter området i of-
ständlet mellan ringmurens inre kan-
ter på längden är 33 mtr 40 etmtr, på
bredden 2 1/2 mtr 10 etmtr. Själva ring-
murens bredd är 1 mtr höjden 30 à 40
etmtr. Ringmuren är två det mesta

tof och murelupen; de stender man
därpå urskiljer tyktes vara af ungef.
mstkubfuds storlek. På södra längsi-
dan var ringmuren på ett afstånd af
1 mtr 60 etm afbruten, så man med
skäl kan antaga att ingonigen varit där-
städes. Hvar själfva kyrkan varit
placerad kunde ingen närmare visa,
dock urskilde man midt emot ingån-
gen / denna är i i midten utan nå-
got ostrart af eidan / inom ringmu-
rens randen af en litet öfver jorden
franskjutande tof öfverruen stensätt-
ring, som kunnat tjäna två grund,
för en byggnad; denna kunde man
dock i urskilja i sin helhet, endast
något som liknade ett horn. På jord-
ytan rubbades vid denna rand fram-
kom brända ben och kolmuler, litet dj-
pare obrändt, bland annat en något
så när hel skalle, så det tyktes som
bränd öfvergätt stället. På ett annat

ställe uppkastades en mindre grof till
60 stuns djup där en spetsig sten stack
fram liksom till märke. Dylika syntes
flera. Vid grävningen framkom ganska
mycket obrändt ben, kol eller brändt
ben syntes i till. — De uppräglade gro-
farna fylldes åter. — Om kyrkan träf-
fats af någon brand eller annan olycks-
händelse kände ingen, utan det antogs
för troligt att kyrkan flyttades på ett
lämpligare ställe, och hvad af den gamla
kunde begagnas användes vid uppfo-
randet af den nya.

V

De kulturföremål och fornfynd jag
lyckades afverkomma äro följande:
Ett skepp i "Huitis skär" som finnes på
Stor Ös i Högsåra. Antages ha kommit
till släkten under 1788 års krig; något "Kro-
no" eller annat fartygs befälhafvare hade
gifvit det för lotpenningar. Bild
Skeppetsummamåte består af två eller
tre hyllor, någon lada rades ha funnits
i tiden däri ännu till. Ofvån fotstälknin-
gen fanns träme lador. Färgen var svart
och oljträd-färgad, sålunda att det ofvån-
dörarna var svart; dörrarna äro masi-
va och försedda med skärningar, hvar
vid de slutta upphöjningarna äro olj-
gula och hanterna försedda med rund-
ladt keruade, svart färgade elfbens
1/2 prydnader.

Lades att i Bolax på Vesterstugu

skulle finnas ungefär ett likadant.

En byrå på Vestergård i Kimito
Degerdal, försedd med toilet, samt en
skrifskifva, som kan dragas ut vid be-
hoof, för öfrigt prydd med panel arbeten.
f. Bild f.

En spegel på Mellangård i Hiitis,
Hohua by, som sådes härstamma från
Sveaborg. Husbonden på nämnda gård
hade tillhandlat sig denna under sista
de ofredliga tid / 1854 / af en gammal
grunna. - Glaset var tjockt, men språket
och till en del bortfallen, rundtom för-
sedt med ornament skärningar. f. Bild f.

Ett träd stop af ett torpar folk på
Väno. Det sådes ha bevarats inom släkten
och ansågs vara en 200 år gammalt, samt
begagnats i tiden vid högtidliga tillfällen,
såsom bröllop etc.

Två silfver skedar på Pellas i Väno
med bild på skafständer, samt i sked-
bottnet. f. Bild f.

Ett koppers smycke hittadt i Hiitis
kyrklandet; troligen från ett svärdsfäste.

En järn dörr på Vestergård i Ki-
mito Mainiemi by förfärdigad af järn-
plåtar, fastnitade vid hvarandra samt
försedd med ett aflångt kors af järn öf-
ver hela dörren; äfven gångjärnen äro
utsträckt öfver hela dörren.

På kallade dala klockor äro ganska
vanliga i Kimito och Hiitis, både såda-
na, som äro ursprungliga och sådana
som antingen helt och hållet eller delvis
blifvit gjorda med dem som förebild.
f. Bild f.

I Hiitis Rakskjela sådes finnas på
ett torp en klocka, hvare äfven urvär-
ket var af träd; klockan hade dock
ej mera varit i gång.

En annan dock ej med träd ur-
värk, i Dragsfjärd. Stuenäs på An-
dersons torp, gjord af en smed. Taksam
i Lummala och "gamblare" än från en

gammal quinnas farfars tider. Bild f.
 Af i kyrkans befintliga föremål är
 att nämna, i Hvitis: en metan kors-
 fäst kristusbild, en gammal altartaf-
la, som nu är ständ i sakristian; taflan
 är utförd i olja på trä, afbildande matt-
 vardens instiftelse: lärjungarna sitta
 omkring ett rundbord, Kristus i bakvä-
 tet med en bagare i handen samt fo-
 hannes hvilande emot honom; nästan midt
 emot på andra sidan om bordet synes
 Judas med en penning pung i handen.
 På bordet är afbildadt tvänne ljusstä-
 kar, med ljus i, en kanna, ett fat med
 ett lam på, samt ett bröd. — Ingen
 präskrift ej heller något aratal kom uppf.
 täckas däri, hvarken framtill eller bak.

tii.

Tvänne taflor finnas i kyrkan för-
 utom den nya altartaflan och äro pla-
 cerade på hvardera sidan om denna.
 Afren dessa äro utförda i olja den ena

på trä, den andra på duk och afbil-
 da Kristus på korset. Den förra är
 ungef. 90 stumtr hög och 45 bred, är groft
 lubbhyllad och bär öfverst inskriptionen
"Schapfär Henrich Andreasohn uer
varen in wasser nocht gott zu ehren
gegeben; under står: "Schapfer Marcus
Ulrichsohn. From Hvitis byen anno 1678."
 Tyskar, som varit i sjönöd, sägas ha
 gifvit denna. Den andra taflan är
 större och något illa medfaren. I
 kyrkans ägo finnes äfven ett fregatt
 krigsskepp af år 1788, som fått vika
 rasom kyrkans frejdad, för ett tids-
 enligare. — I Dragfjärd: en gammal
drag orgel, redan bortflyttad från kyr-
 kan.

Från förhistoriska tiden en sten med
 inborrade, runda släta gropar, utan nå-
 gon inbördes ordning; groparne äro tii
 antalet samt, 5 st. rundliga stumtr

i diameter 4 à 5 höga; de öfriga 5 centimeter i diameter samt grunda. Spärra stenens längd är 78 centr., bredd 50, ytan för groparne 35 centr. stenens art är vanlig grå sten. Denna hade blifvit funnen på en kulle i en "haga", beringvallen af tallskog. Af sin andra stenar hade funnits i närheten af vanligt slag, men någon ordning hade upphittaren ej kunnat konstatera bland dem. Stenen förvaras i Berga by i Skimilo på Vestergårds gårds plan, hvilken gårds husbonde också hittat stenen. Skild. f.

Träme trärejan af sten, den ena funnen i Ytterölmoss i Dragsfjärd på rusthäuts ägor vid upphöjningen af en ång, belägen vid Röriken. Fyndet gjordes för ungefär 19 år sedan af en torpare. Skild. f. Ljölkan. Enligt hans uttåg hade fyndet varit på ungef. 7 tum djup i jorden. Lalm, skauske, drygare, ofrans vatten ytan, och ungef. 50 panner ifrån sjön.

Den andra trärejan är funnen antingen i Skutis eller Wiiskare / Skimilo f. Biten af ett stenedskap är funnen vid Nasvidja torp underlydande Kråkerik i Dragsfjärd.

Utom dessa som hamnade i min ägo har upphittats några stenedskap och hvilka ^{antagligen} kommit i några samlingar.

Dessa är fem en i "Långvik" / Skimilo / eller "Dragsfjärd."

en i Östermark / Skimilo, enligt beskrifning en katförmig hammareja.

en i Dragsfjärd, fingers lång och slipad på bitt i hvardera ändan.

en i Dalkarby, tre kantig, glatt slipad un. gpar 5 tum lång / blifvit slät för långv. en i

en i Tolls näs / Skimilo f. skogen från en "lång skarp," liksom ett prästjärn slipadt på bitt å ena ändan.

Andra fynd en spjutspets hittad på backen vid Dragsfjärd prästgård.

en öring af guld, upphittad vid dikning af en torpare Lindholm i Genbölle;

en yxa af egendomlig form, upphittad af byggnästar Lindblom vid kyrkumudet i Böle. Yxan hade varit något krarter i jorden under en sten. Omigt upphitt. Karens påstånnde hade vid ögat i yxan varit träme utstående uddar, liksom två ändamål att upprida spikar där med, men hade bortfallit.

en annan yxa, hade hittats i Rovik af ägaren till Träskbäck torp G. Gunnar men är af nutida form; yxan hade varit vid ett krarters djup i kärjerd. I Ollmars på torparen Gjöbloms ägor, har hittats ett hyvelbett, ursprungligen slipadt på spets, nu litet rundadt.

en köspipa funnen af en rysk löjtnant Averkjiff i Skütis skär.

På Krästerik ägor nära Ansvaja-torp vid uppodlandet af ett kärr hade upphittats en båt. Denna hade påträffats vid ungefär 3 alns djup i kärret men hade blifvit afbruten af upphittaren,

innan de märkt att det var något annat än ett båt. Båten kan antagas ha varit 4 meter lång och 60 centimeter bred, samt förfärdigad af träme stora utskolade båt, som hopfogats vid hvarandra, med träme båt klappar, som på trämen i hvarandra ändan af båten voro fastnidade med båt spuggar i hvarandra båt delarne, och sammanhollo dessa dessutom till att gifva mera stadga träme 6 centimeter breda och ungefär 2 centimeter tjocka båt bitar instuckna i kanten af båt net till hvarandra båt halfron. Nagorn af smalning kunde ej märkas af någondera ändan, så för och akter torde ha varit likadana; dessas form kan dock ej mera säkert bestämmas, då öfversida delen är bortfallt eller bruten; sidorna äro endast betunt höga och tjocka; det brutna i fören är 24 centimeter långt. - Jorden på det 3 alns djupet som blifvit bortbränd och utskolat hade utgjorts af

flere hvarf trädstubbar, af hvilka det understa varit björk. Samma fåu af ven amorstäden i Himilo, där dylik odling skett. —

Delar af farkoster har påträffats i Mönkare i Rosendal; i Pappo norsko-garna två stäfrar ^{tre} fartyg af redafartygs storlek; Norr om Genöle, 18 mil från sjön vängstitar, hvaraf stäut kaus ankar-kärnan; mellan Röl och Fastankärre från ett sankt ställe "Fördärfvet" fartygs delar af ek, vid Storbärgen nära Nusvidja torp underlydande Kråkvik sadet i tiden ha funnits ett fartygsorak.

Af äldre litteratur förvärades af pastor Hannes Borg i Dragsfjärd endast af ett gammalt arbete, som han två färingtvis bekommit; arbetet torde hetat: Utlagh aff kyrkines Historia, den ipå-garvarande delen. Theu. ^{XV} XIII^{centuria}. Någon ledning i bedömandet af arbetets älder torde gifva pag 696, nedersta stycket.

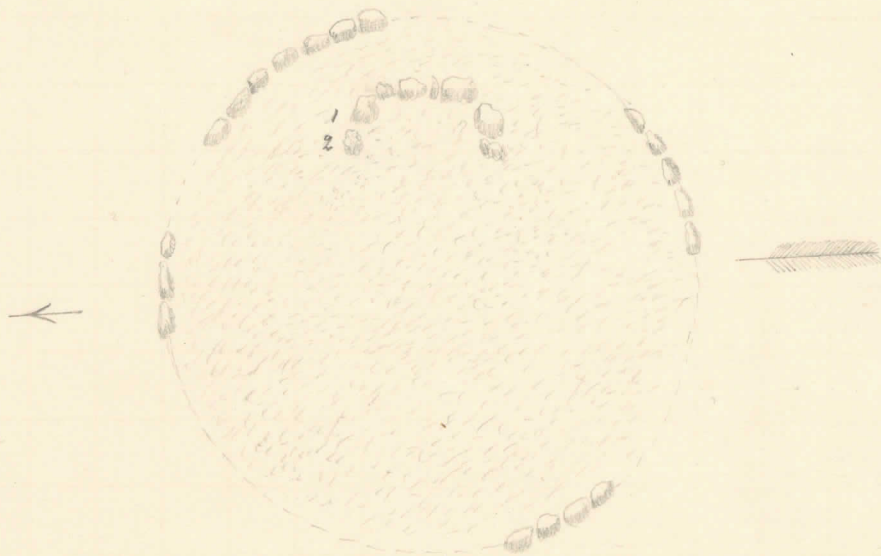
På Nusvidja torp i Dragsfjärd fanns en "Hucus Postica" af Mollerus Superintendent i Görtz, två svenska stäld af Schroderus, transl.: regius år 1675.

Tellas husvärd i Himilo, Vänö ägde en bok med titel: Tankar om Erigheten. Den andeliga Italiänarens Gudeliga Beträktelser om Själens kroppens Paradis eller Skimmels och Helvetets Erighet, försvenskade af Petrus Brask. L. Gotho i Stockholm. Tryckt af Nielas Wankijf kongl. Booktr. Med egen kostnad år 1695.

Platar fanns här och där någon, mindre mynt ganska mycket, men jämförelsevis från senare tiden. Platarna ville ingen blifva af mig, af det mindre myntet löste jag in de älska jag påträffade; ofta två stordel därför att befolkningen skulle finna intresse af att berara gammalt, som de möjligen kunde kunna öfver. De erhållna kulturföremålen eller föremålen den är ej tåriska, men den dåliga skörden

får sin förklaring i det förhållandet
 att dessa trakter öfvergåts af flersam-
 da samlare. Oftast fick jag till svar
 på mina frågor efter som saker: "in-
 ga har vi mera tokt saker" med ett
 besväradt tonfall, samt att "de som
 går här sådana som fråga efter gamla
 saker". Bland uppsamlare nämnas
 studenter och -fudar. — Att ifrån dessa
 trakter erhållits ett fåtal sten redskap
 försvakas också däraf, att ibland befolk-
 ningen finner så vidskepliga, att de för-
 tär och förtära sådana såsom pulveri-
 serade till botande af sjukdomar.

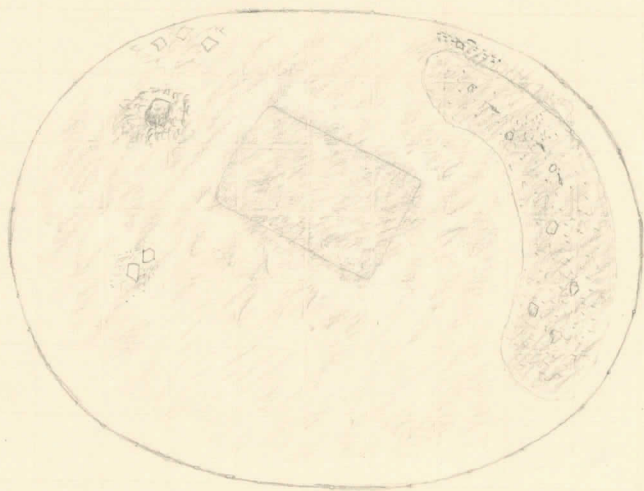
Dragsfjård, Hammarsboda.

1 } hait / tander

* kol

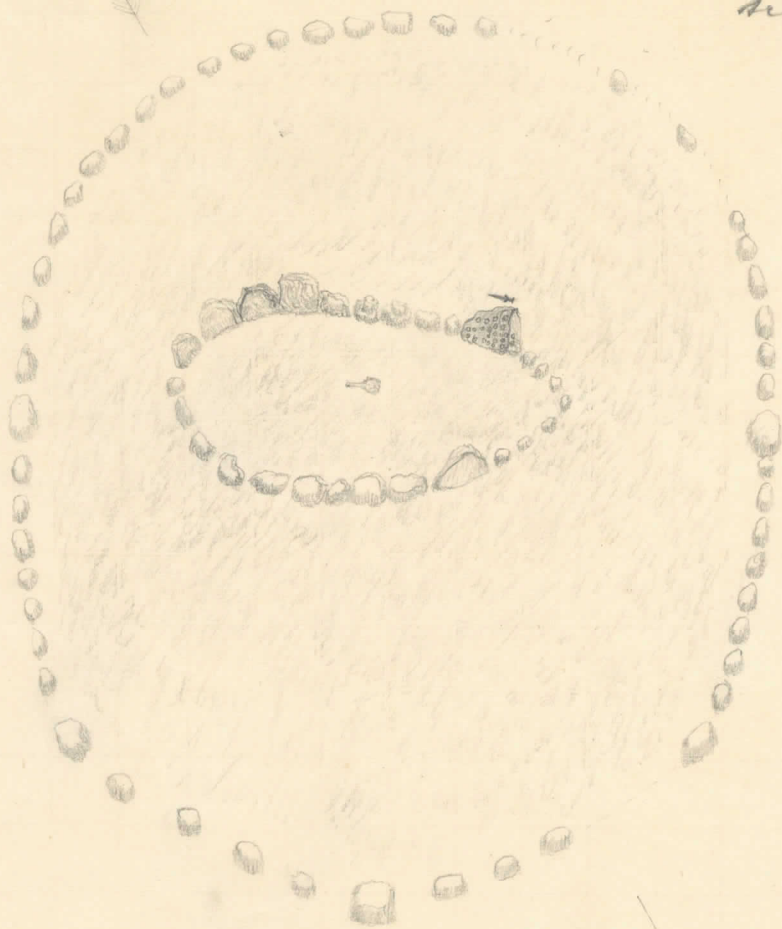
Dragsfjård, Kärva, Jordbru.

Dragsfjärd, Långvik, Långnäs.

obs. dolk funnen, se berättelse.

sid. 60 o 96.

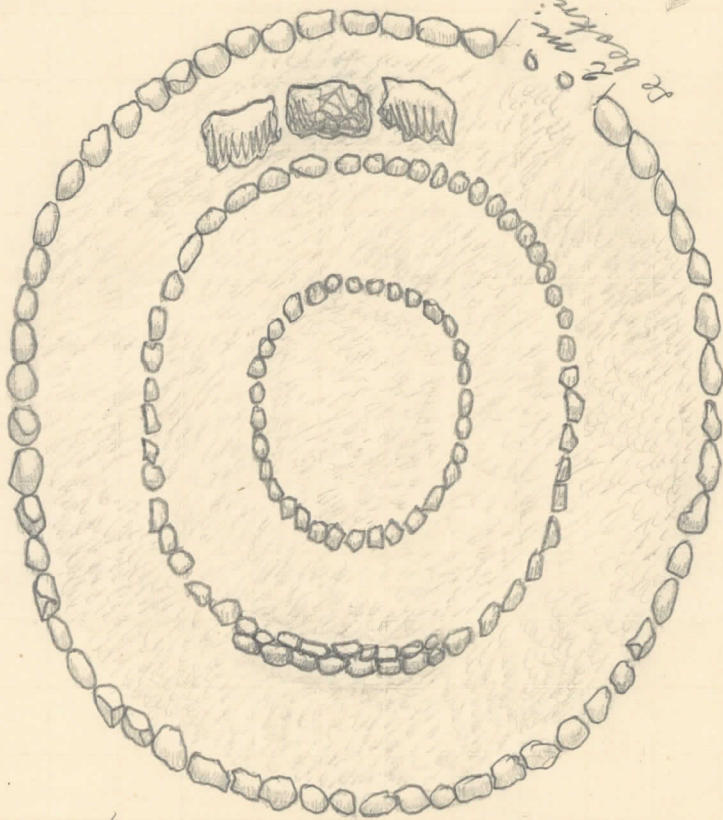

Dragsfjård, Røvik.

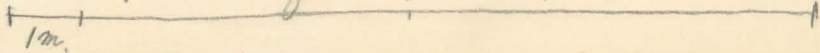
Dragsjård, Ytterkulla.

511 s
22 m
22 m

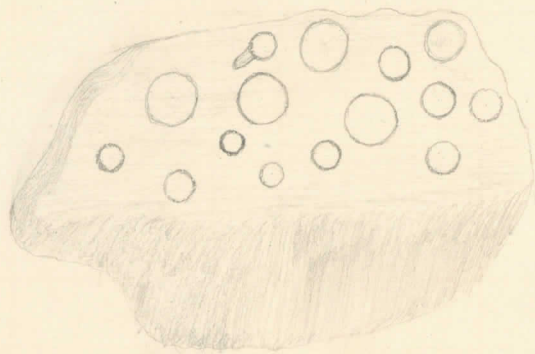

kol.

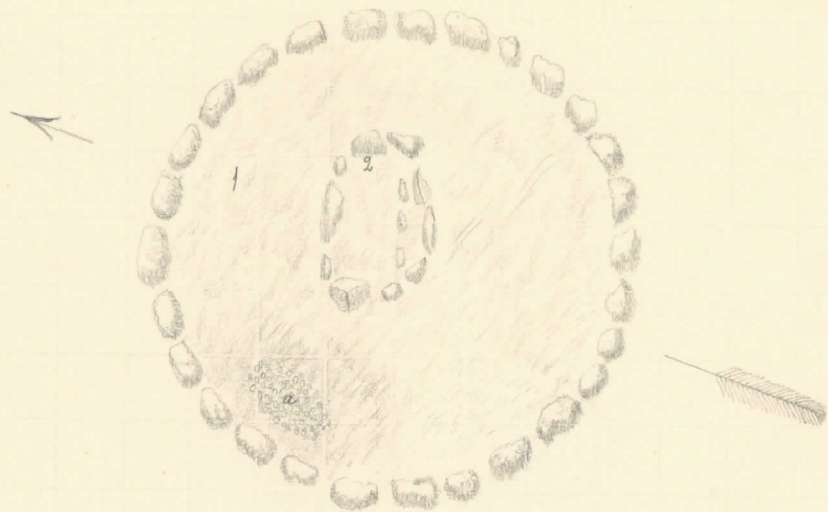
Enl. beströfa. 12, 10 mtr.

Stenen i Berga by, Kivisto på Vester-
gård hamnen.

Kimoto, Junda Baekas n 1.

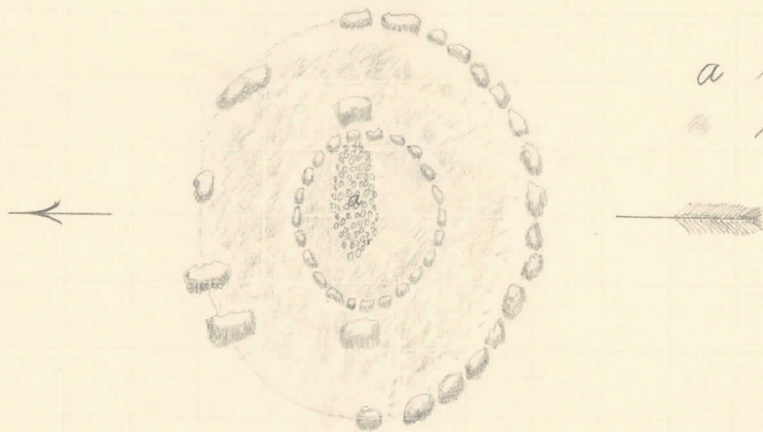

a bränd ben

1 } obr. ben.

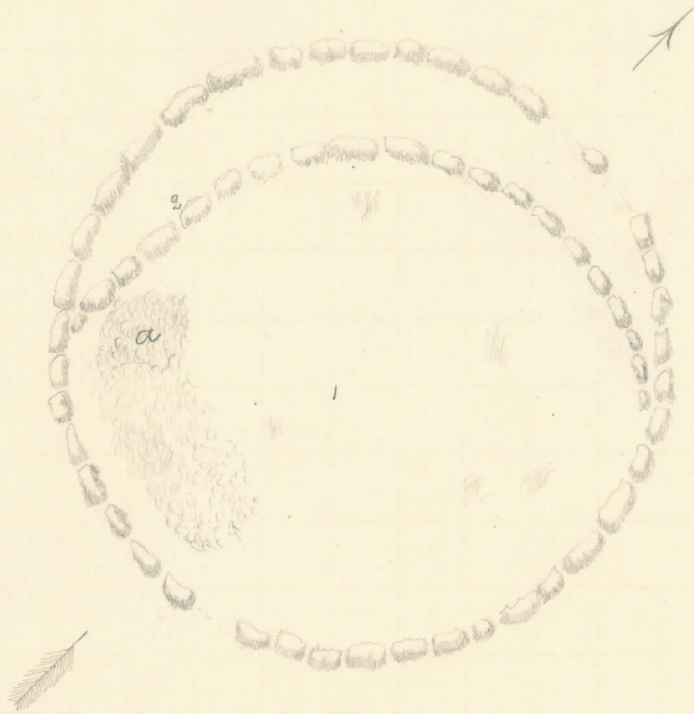
2 } kol

Kimito, Tjuda, Backas n. 2.

a brant ben
kol

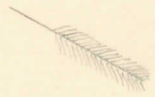
Kimito, Freta.

a kol
1 } obr. ben.
2 }

Henio.

Pastanpäärd, Koorlammala.

kol